

**Masarykova univerzita
Filozofická fakulta**

Ústav slavistiky

Chorvatský jazyk a literatura

Marie Zoufalá

**Mytologická stopa v dílech autorů chorvátského
modernismu**

Bakalářská diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Václav Štěpánek, Ph.D.

2007

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury.

.....

Zde bych chtěla poděkovat PhDr. Václavu Štěpánkovi, Ph.D.
za odborné vedení, vstřícnost, cenné rady a připomínky.

Obsah

Obsah	1
Úvod	5
1. Politická situace v Charvátsku na přelomu století	7
2. Vývoj literatury 1895–1918	9
2.1 Charvátská moderna	9
2.2 Charvátská literatura v období první světové války 1914–1918	12
2.3 Mytologie na přelomu století	14
3. Mytologie v dílech charvátského modernismu	18
3.1 Mytologie v dílech Vladimira Nazora	18
3.1.1 Slavenske legende	21
3.2 Pjesme Vladimira Vidriće	24
3.3 Priče iz davnine Ivany Brlićové-Mažuranićové	28
3.4 Pan Miroslava Krleži	36
Shrnutí	40
Resumé	42
Seznam použité literatury	44
Primární literatura	44
Sekundární literatura	44

Úvod

Jako téma své bakalářské diplomové práce jsem zvolila mytologické motivy, které se vyskytují v dílech některých autorů charvátského modernismu v období přibližně prvních dvaceti let 20. století.

U nás se zmíněným tématem dosud nikdo v takovém rozsahu nezabýval, ani mu nebyla věnována adekvátní pozornost. V českém prostředí se čtenáři měli možnost seznamovat s díly slovanských autorů prostřednictvím různých časopisů a překladů děl příslušné literatury do češtiny. Jedním z nejdůležitějších časopisů byl *Slovanský Přehled*, který začal pod vedením redaktora Adolfa Černého vycházet roku 1899.¹ Přinášel zprávy o jednotlivých slovanských zemích, jejich politickém, kulturním i hospodářském vývoji, také podával nástin literatury těchto zemí či informace o nově vydaných publikacích v českém prostředí, týkajících se Slovanů. V porovnání s jinými národními literaturami vycházelo ve *Slovanském Přehledu* celkem málo příspěvků o charvátské literatuře, přesto se čtenáři mohli dozvědět alespoň o stěžejních událostech v charvátské politice či o literatuře a významných autorech. Ačkoli tedy byli tito autoři českému prostředí alespoň představeni (i díky dílčím překladům), překlady děl, o nichž pojednává tato práce, u nás dosud nevyšly. Týká se to jak Nazorových *Slovanských legend*, tak Vidričových *Básní* i Krležova *Pana*. Jediné dílo, které u nás vyšlo v českém překladu, a to dokonce dvakrát, jsou *Pohádky z dávných dob* Ivany Brlićové-Mažuranićové.

Do dnešních dnů se tímto tématem do hloubky nezabývalo ani mnoho charvátských autorů. Spíše jde o dílčí studie, články či kapitoly v nejrůznějších publikacích, v některých případech se ale jedná pouze o krátkou zmínku o daném problému. Celkově existuje málo materiálů, které by se zabývaly slovanskou mytologií obecně, přesto jsou však k dispozici některá hodnotná díla – z nich můžeme zdůraznit např. práce Zdeňka Váni či Franja Lediće – které byly významnou pomůckou při psaní této práce. Z příspěvků, které pojednávají o mytologii v dílech charvátských spisovatelů, můžeme vyzdvihnout například pojednání Evgena Paščenka a Ante Stamaće o Vladimiru Nazorovi či studie Maji Boškovićové-Stulliové a Dubravky Zimové o Ivaně Brlićové-Mažuranićové. Naproti tomu o řecké mytologii bylo pojednáno mnohokrát z různých pohledů, materiální základna je tudíž dostačující. Díla Vladimira Vidriće, o němž psal například Tode Čolak a Cvjetko Milanja, a

---

¹ *Slovanský Přehled* je dnes vydáván čtyřikrát ročně jako vědecká revue k dějinám střední, východní a jihovýchodní Evropy, a to v časovém rozmezí od dějin středověku až po současnost. Patří mezi časopisy vydávané Akademií věd České republiky. Jeho vedoucím redaktorem je v současné době Miroslav Tejchman.

Miroslava Krleži, jehož *Panem* se zabýval Šime Vučetić a Zoran Kravar, však nejsou příliš rozsáhlá a studií, které by se týkaly rozboru zkoumaného tématu, existuje málo.

Jako výchozí materiál pro tuto práci byla použita literární díla Vladimira Nazora, Vladimira Vidriće, Ivany Brlićové-Mažuranićové a Miroslava Krleži, inspirovaná mytologií; dále hodnocení jejich děl tehdejší i současnou literární historií a literární kritikou. Důležitou složkou práce byla i díla zabývající se mytologií jako takovou, a to jednak slovanskou, jednak světovou, zejména řeckou.

Práce je rozdělena do tří částí, které se dále člení na kapitoly a podkapitoly.

První část je věnována vylíčení politické situace v Charvátsku na přelomu století, neboť ovlivnila vývoj literatury, a to do té míry, že se promítla do zpracování některých děl.

Druhá část pojednává o vývoji charvátské literatury obecně, v období 1895–1918, které bylo příznivé pro vznik děl mytologického obsahu v Charvátsku. Poté je podrobněji zpracována mytologická otázka v uvedeném období, příčiny oblíbenosti tohoto tématu a jeho charakteristické projevy v literatuře. Uveden je také stručný přehled autorů, jež se mytologií zabývali a obohatili svými poznatky vývoj mytologického zkoumání.

Třetí část se zabývá sledováním mytologické stopy ve vybraných dílech jednotlivých autorů. V poznámkách přitom uvádím jejich stručný životopis, neboť události ze života jednotlivých autorů měly podíl na vzniku jejich prací. Další prostor je věnován rozboru konkrétních děl ve vztahu k mytologii, hledání příčin jejich vzniku a způsobu, jakým jsou zpracována.

1. Politická situace v Charvátsku na přelomu století

V roce 1883 se charvátským bánem na následujících dvacet let stal Károl Khuen-Héderváry, který nastolil *pseudoústavní absolutistickou vládu*.² Toto období se vyznačovalo pronásledováním, nesvobodou, maďarizací. Bán obratně využíval sporů mezi Charváty a Srby a jejich záměrným vyostřováním si zajišťoval nerušené vládnutí. Navíc měl podporu Unionistické (maďarónské) strany. Proti ní stála Národní strana, jež navazovala na tradice ilyristu (například koncepcí jihoslovanství), a radikální Charvátská strana práva, jež zastávala velkocharvátskou národněpolitickou koncepcí.³ Především představitelé Strany práva založili svou činnost na minulosti, aniž by přiznali současný stav, a oddalovali se tak od mladé generace, která hlásala opuštění idealistických tradic a soustředění na současnost. Poté, co se do vedení Charvátské strany práva dostal Josip Frank, zastávající ostře protisrbské politiky, rozdělila se strana na dva tábory a výsledkem byl roku 1896 vznik Čisté strany práva. Tato nová strana podněcovala nadále svými šovinistickými názory nenávisť proti Srbům. Tím vyprovokovala roku 1895 protisrbské výtržnosti. Další významnou událostí tohoto roku bylo demonstrativní spálení maďarské vlajky záhřebskými studenty během návštěvy císaře Františka Josefa I. v Záhřebu. Mezi studenty, kteří byli následně potrestáni vyloučením z univerzity a mnozí vězením, byl i Stjepan Radić a Vladimír Vidrić. Po odpykání trestu následovala vlna odlivu těchto studentů do ciziny – odešli studovat do Prahy, Vídně, Mnichova a Štýrského Hradce. Díky tomu, že poznali život ve svobodnějších a vyspělejších oblastech monarchie, uvědomili si potřebu demokratizace domácího veřejného života a nutnosti vzájemné spolupráce mezi Jihoslovany. K té nakonec skutečně později došlo.

Roku 1903 nabyla nespokojenost s maďarskou vládou širších rozměrů, neboť se po celém Charvátsku rozšířilo protimaďarské hnutí. Bán Héderváry byl odvolán. Nastalo období politiky tzv. Nového kursu. Byla prosazována z obavy před německým pronikáním do jihovýchodní Evropy. Jejím výsledkem byla Rijecká rezoluce z 3.–4. října 1905, díky níž byla uzavřena dohoda o spolupráci mezi Charváty (všechny opoziční síly kromě frankovců) a Maďary. O dva dny později následovala Zadarská rezoluce, dohoda o spolupráci mezi Srby a Maďary.

---

² ŠESTÁK, M. a kol.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 2001, s. 320.

³ Podle ní měly být pod charvátským jménem sdruženy všechny jihoslovanské země a národy uvnitř habsburské monarchie i mimo ni.

Přibližování opozice v Charvátsku nakonec mělo za důsledek vznik Charvátsko-srbské koalice (1905),⁴ která zvítězila ve volbách následujícího roku. Maďarská politika vůči Charvátsku se ale nezměnila, což se ukázalo vstupem maďarské opozice do vlády. Politika Nového kurzu ztroskotala, charvátské a maďarské zájmy byly totiž příliš rozdílné.

---

⁴ Na ní se podílely Pokroková strana, Charvátská strana práva, Srbská samostatná strana, načas i Srbská radikální strana a Sociálně demokratická strana Charvátska. Nepodíleli se na ní frankovci a Charvátská lidová selská strana.

2. Vývoj literatury 1895–1918

2.1 Charvátská moderna

Období moderny znamená v charvátské literatuře zlomové období, a to proto, že se zásadně změnil pohled na literaturu. Byla to doba nového úsilí, hledání a nových myšlenek, jejichž cílem bylo vyrovnat se evropským proudům a držet s nimi krok. Antun Barac⁵ označil toto období *zaokretom prema Evropi*. Počátek období moderny, která charakterizuje charvátský literární život do roku 1914, je kladen do druhé poloviny 19. století. Název moderna byl převzat z německého označení *Die Moderne*. Hnutí moderny můžeme rozdělit do dvou fází – první fáze (1897–1903) začala různými proklamacemi, polemikami a programy, v nichž byly vyjádřeny hlavní myšlenky moderny a také odpor proti tradiční tvorbě; druhá fáze už byla ve znamení modernistické tvorby, v níž se objevila řada nových prvků, do té doby v charvátské literatuře nevídaných. Moderna se však netýkala pouze literatury, nýbrž stala se symbolem boje mezi starou a mladou generací. Přesto se nestala jednotným hnutím.

Vznik moderny v Charvátsku nepramenil ze stejných důvodů jako v západních zemích, kde byla moderna reakcí na *objektivistický pozitivismus ve filozofii a humanitních vědách, na historizující styly, které přinesl romantismus, na klasický realismus v malířství a architektuře a na kritický realismus, naturalismus a parnasismus v literatuře*.⁶ Nemohlo k tomu dojít jak z důvodů politických (neustálé stranické spory neprospívaly stabilitě země), tak ekonomických, neboť zájmy Maďarů v zemi zabraňovaly jejímu rychlejšímu rozvoji a dovedly ji do katastrofální ekonomické situace. To byl také důvod pesimismu a pocitu marnosti v charvátském životě, a tedy i v literatuře.

Stejně jako v politice se totiž i v literatuře vzrůstala nespokojenost, a to především v řadách mladé generace, která se zasazovala o to, aby se politika i literatura více přiblížily skutečnosti. Důvodem bylo i to, že ve vedoucích pozicích kulturních institucí a časopisů byli především idealisté, tedy lidé, kteří se utápěli v opěvování abstraktních pojmů vlasti a svobody bez jakéhokoli spojení se skutečností. Mladá generace naproti tomu zdůrazňovala potřebu vidět skutečnost takovou, jaká opravdu je.

---

⁵ Antun Barac (1894–1955), charvátský literární historik a kritik. Od roku 1938 byl profesorem jihoslovanských literatur na záhřebské univerzitě, po roce 1945 jejím rektorem. Mezi jeho hlavní díla patří např. monografie *August Šenoa* (1926), *Vidrič* (1940), *Jugoslovenska književnost* (1954) aj.

⁶ PAVELKA, Jiří – POSPÍŠIL, Ivo: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno 1993, s. 115.

Důležitý přelom nastal po spálení maďarské vlajky roku 1895. Tato událost je chápána jako počátek modernistického hnutí. Mnozí studenti, kteří byli perzekvováni a vyloučeni ze studia, odešli studovat do zahraničí, především do Prahy a Vídně. V těchto městech se formovala dvě centra, která měla na utváření moderny bezprostřední vliv. Fakt, že současně existovala dvě centra, která byla ovlivněna poněkud odlišnými myšlenkami, vedl k nejednotnosti moderny. Pražské studenty, kteří se seskupili kolem Milana Šariće a Stjepana Radiće, ovlivnily myšlenky Masarykova realismu. Roku 1897 začali v Praze vydávat časopis *Hrvatska misao*. Redakční článek *Što hoćemo* se stal jejich kulturně-politickým programem. V článku *Hrvatska književnost* Šarić kritizoval současnou charvátskou literární produkci. *Nadalje pjevaju naši pjesnici u 80-tim godinama pjesme o boju, a o boju nema ni govora. Nije li to boj Don Kihota proti vjetrenjačama?*⁷ O rok později založili svůj časopis (*Mladost*) také vídeňští studenti. Tento časopis byl ovlivněn vídeňskou secesí a jeho heslem se stala *úplná svoboda umění*.⁸ Časopis též přinášel názory západoevropských autorů (Friedrich Nietzsche, francouzští symbolisté, skandinávská literatura); společenskou a politickou situaci v Charvátsku se nezabýval. Zatímco vídeňská skupina byla orientována hlavně umělecky, zaměřili se pražští studenti na praktické cíle. Po návratu studentů z Vídně a Prahy byl v Záhřebu založen nový časopis *Život* (1900), který se stal pokračovatelem časopisů *Mladost* a *Hrvatski Salon*.⁹ Řada charvátských modernistických autorů působila také v sarajevském časopisu *Nada* (1895–1903).

Potřeba nové orientace a nespokojenost se starší charvátskou literaturou a tradicí dala vznik kriticismu, který se rozdělil do dvou proudů. Přívrženci prvního požadovali přiblížení charvátské tvorby moderním evropským směrům (symbolismu, dekadenci apod.) a odmítali realismus. Druzí požadovali v literatuře více pravdivosti, odvahy a styku se skutečností. Všichni hledali více svobody, umění a individuality a vzory jim byly literatury francouzská, německá, italská, polská a česká.

Nové literární směry rozdělily i generaci starších charvátských spisovatelů. Někteří se postavili na stranu mladší generace (mezi nimi např. Janko Leskovar, Josip Kozarac, Silvije Strahimir Kranjčević či Ksaver Šandor Gjalski); ostatní, kteří se považovali za pokračovatele charvátských tradic ilyrismu a Augusta Šenoy, stáli proti nim. Mezi těmito dvěma skupinami se rozhořely boje, při nichž zanikl charvátský literární časopis *Vijenac* (1903). Byly však

---

⁷ ŠICEL, Miroslav: *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb 1971, s. 121.

⁸ KVAPIL, Miroslav: *Hrvatska književnost 1895–1914. Hrvatska moderna*. Prag 1977, s. 7.

⁹ Časopis *Hrvatski Salon* vycházel v Záhřebu, paralelně s časopisem *Mladost*.

zakládány časopisy další, mezi nimi vynikl roku 1906 založený *Savremenik*, jenž se stal ústřední chorvátskou revue.

Zatímco realismu dominoval román, hlavním žánrem moderny se stala lyrika, vedle ní byly důležité také lyrická črta, novela a kritika. Otázky společenského, národního, sociálního či ekonomického charakteru vystřídal individuální přístup, důraz na psychiku literárních postav, jejich vnitřní svět. Zajímavé na tomto období je také to, že současně působilo několik generací autorů. Stále ještě psali někteří realisté, avšak tradici realismu prodlužovali především mladí autoři, kteří nebyli ovlivněni cizími literaturami.

2.2 Charvátská literatura v období první světové války 1914–1918

Vzhledem k tomu, že se tato práce zabývá mytologickými motivy ve vybraných dílech charvátského modernismu, je třeba krátce zmínit i literaturu v období první světové války. Do této doby totiž spadá vznik díla *Priče iz davnine* (1916) Ivany Brlićové-Mažuranićové a lyricko-epické poemy *Pan* (1917) Miroslava Krleži.

Bezprostředně před první světovou válkou se charvátská literatura nacházela ve stavu nejednoty, bez společného postoje k otázkám umění a estetiky, bez jasnější perspektivy. Doba moderny již minula, charvátské literatuře však byla přínosem – charvátská literatura se otevřela Evropě, tradiční literární tvorba byla překonána, stejně tak i ustálené literární formy a vzory.

Vytvořila se další skupina autorů, kteří prosazovali myšlenku sjednocení Charvátů a Srbů. Svůj literární vzor viděli ve Vladimíru Nazorovi, básníku, jehož prohlásili *pjesnikom nas sutrašnjih*.¹⁰ Díky názorům, které tato skupina prosazovala, mohlo také dojít ke sblížení Srbů a Charvátů, jejichž společným počinem se ještě před válkou (roku 1910) stal *Almanah hrvatskih i srpskih pripovijedača*. Krátce před válkou tedy v literatuře působily dvě skupiny autorů – jedni navazovali přímo na modernu, druzí prosazovali myšlenky jihoslovanství. Vzájemné sblížování bylo ovšem přerušeno počátkem války. Nebylo v zájmu Rakousko-Uherska, aby tento stav podporovala, a tak zavedla tvrdou cenzuru a pronásledování. Jediným literárním počinem na začátku války se tak stala antologie *Hrvatska mlada lirika*.

Literatura v prvních dvou letech války vzbuzovala dojem pasivity, stagnace. Výraznějším literárním časopisem, vycházejícím v tomto období, byl *Savremenik*, v němž vedle starších působili i mladší autoři. Ovšem tématy jako krajinomalba, nálada, intimita se velmi vzdálili od aktuálních událostí. Osvěžení literatury přineslo až vydávání literárního časopisu *Kokot* spisovatelem Ulderikem Donadinim. Roku 1917 vznikl další literární časopis – *Hrvatska njiva*. Ke konci války opět vlna nadšení pro jihoslovanskou myšlenku vzrostla, leč v literatuře nevznikala významnější díla, pozornost se začala obracet spíše na překlady děl evropských spisovatelů a jejich vydávání.

Důležité však v tomto období bylo pronikání dalšího směru do charvátské literatury – expresionismu. Expresionismus byl jedním ze směrů avantgardního umění 20. století. Projevoval se zejména v literatuře, dramatické tvorbě a výtvarném umění. Jeho cílem bylo

---

¹⁰ ŠICEL, Miroslav: *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb 1971, s. 168.

postihnout podstatu věcí. Byl kritickou reakcí na naturalismus a impresionismus a stal se výrazem krize, jejíž vrchol představovala 1. světová válka.¹¹

Celkově lze válečné období v literární tvorbě charakterizovat jako dobu neklidu, hledání a bloudění, bez děl většího formátu.

---

¹¹ PAVELKA, Jiří – POSPÍŠIL, Ivo: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno 1993, s. 54.

2.3 Mytologie na přelomu století

Přelom století byl v evropské literatuře ve znamení nových směrů. V chorvatské literatuře formovala literaturu této doby moderna. Ljiljana Ina Gjurgjanová¹² považuje za nejadekvátnější označení *literatura konce století*¹³ vzhledem k tomu, že jiná označení podle ní toto období zdaleka nevystihují tolik. Abychom ale zjistili, z jakých zdrojů mohli vycházet chorvátští autoři, v jejichž dílech nalézáme mytologické stopy, je třeba uvést ještě další pojem. Na přelomu století se do opozice proti realismu a naturalismu postavilo umění, které navazovalo na tradici romantismu první poloviny 19. století, ovšem na rozdíl od romantismu nebylo jeho hlavním úkolem zabývat se osudy jednotlivce. Jednalo se o období novoromantismu v literatuře. Jeho charakteristickými rysy byl *důraz na individualitu, samostatnost a pocitovost, lyričnost a emocionalitu, někdy až sentimentalitu*.¹⁴ Postavy literárních děl byly spíše povrchní, častěji byly přejímány z umění či mýtu než ze skutečného života.¹⁵ Příroda v novoromantismu vyjadřovala symbolickou stránku lidské bytosti.

Viktor Žmegač¹⁶ o této době píše: *Oko 1900. raspoloženje sklonu neoromantizmu ocrtavalo se gotovo u svim evropskim književnostima i likovnim sredinama, drugim riječima, raspoloženje sklonu preonačemu povratku pojedinim tekovinama romantizma s početka devetnaestoga stoljeća*.¹⁷ Dále uvádí, že spojení novoromantismu a secese vyvolalo silný protinaturalistický postoj – negaci naturalismu. *Neoromantičari ponovno otkrivaju estetsku privlačnost prošlosti, ponajviše daleke prošlosti, koja izmiče iskustvenoj pa i povijesnoj provjeri, poprimajući crte nestvarnosti, bajkovitosti*.¹⁸

Zájem o ústní lidovou slovesnost a národní literaturu je rysem, který spojuje novoromantismus s romantismem. Stejně tak byl romantismus charakteristický zájmem o mytologii a tento zájem se opět objevuje na přelomu 19. a 20. století. Ovšem s tím rozdílem, že v novoromantismu už není v centru pozornosti mytologie jako *skup izvornih fantastičnih i egzotičnih pripovijedaka, nego novo razumijevanje mita kao svojevrzne alternative*

---

¹² Ina Ljiljana Gjurgjan (1950) je od roku 1999 profesorkou anglistiky na Filozofické fakultě v Záhřebu. Je také členkou různých zahraničních a domácích spolků (např. *James Joyce Foundation, International Association for the Study of Irish Literature, Hrvatsko društvo posada* atd.).

¹³ Citováno podle ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001, s. 104.

¹⁴ PAVELKA, Jiří – POSPÍŠIL, Ivo: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno 1993, s. 125.

¹⁵ Citováno podle ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001, s. 105.

¹⁶ Viktor Žmegač (1929) vystudoval germanistiku a kroatistiku na Filozofické fakultě v Záhřebu, v letech 1971–1999 zde přednášel německou literaturu. V roce 2002 mu byl záhřebskou univerzitou udělen čestný titul profesor emeritus. Je nositelem řady chorvatských i zahraničních ocenění, např. Cena Vladimira Nazora (1986). Člen korespondent HAZU.

¹⁷ Citováno podle ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001, s. 105.

¹⁸ Tamtéž, s. 106.

stvarnosti.¹⁹ Mýtus je chápán jako univerzální a stylizovaný obraz světa, jako jeho položení do pevných, neproměnných vztahů.

Novoromantismus tedy přinesl nový zájem o mytologii, tím můžeme doložit, proč se na přelomu století i někteří charvátští autoři (Vladimir Nazor, Vladimir Vidrić, Ivana Brličová-Mažuranićová či Miroslav Krleža) nechali touto vlnou strhnout.

Díla V. Nazora, V. Vidriće a M. Krleži ukazují, že se autoři soustředili především na látky z antické mytologie,²⁰ jež byla – na rozdíl od slovanské mytologie – dobře dostupná. Autoři získávali její znalost při studiu, prohloubení vědomostí pak četbou příslušné literatury. Naproti tomu děl pojednávajících o mytologii Slovanů existovalo velmi málo. Tuto situaci způsobil *nedostatek pramenného materiálu, který by nás podrobněji informoval o struktuře slovanského náboženství a dovolil nám rekonstruovat podobu mytologie a duchovního života starých Slovanů. Jsme tedy odkázáni, vedle nemnohých a nejasných písemných zpráv, na sekundární prameny archeologické, folkloristický a etnografický materiál a na komparaci s jinými náboženskými systémy, zejména indoevropských národů. (...) V rekonstrukci slovanského pohanství je jazykověda obzvlášť významná, neboť jména bohů slovanského panteonu jsou často to jediné, co se dochovalo do dnešních dnů.*²¹ Tento stav označuje Zdeněk Váňa jako *mytologii bez mýtů*.²² O smyslu zabývat se studiem mytologie píše, že *staré mýty nejsou pouhou přehlídkou pošetilostí a lidské nevědomosti, nýbrž vypovídají o společenských poměrech, hospodářských potřebách i celkové kulturní úrovni doby, o stupni vědomí, jehož člověk dosáhl v počátcích své historie.*²³

Právě proto, že základní struktura slovanské mytologie nebyla do dneška objasněna, objevilo se velké množství spekulací na toto téma. O slovanském pohanství²⁴ se dozvídáme blíže až z písemných pramenů, které pocházejí z doby přijímání křesťanství. Ovšem skutečná analýza do světa slovanské mytologie stále ještě chybí, ačkoli existuje řada dílčích prací, které se mytologií Slovanů zabývají. Zmínky o slovanské mytologii nalézáme už ve středověkých

---

¹⁹ Tamtéž, s. 107.

²⁰ Jedním ze zdrojů mytologických představ Řeků byly eposy *Ilias* a *Odyseia* z 8. století př. Kr., připisované básníku Homérovi.

²¹ TĚRA, Michal: *Etymologické souvislosti jmen staroruských pohanských božstev*. *Slavia* 74, 2005, s. 1.

²² VÁŇA, Zdeněk: *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha 1990, s. 25.

²³ Tamtéž, s. 7.

²⁴ Podle Zdeňka Váni je *pro vývojový stupeň, na němž se nacházela slovanská náboženská ideologie před přijetím křesťanství, nejvhodnější pojem „pohanství“, nikoli ovšem v církevním smyslu slova, který tak označuje vše, co není křesťanské, nýbrž ve smyslu světového názoru určité etnické skupiny na předliterárním stupni* (s. 25).

kronikách, například *Povest vremennych let*²⁵ informuje o staroruském panteonu, důležitými publikacemi jsou i *Chronica Slavorum* (1167–1172) buzovského kronikáře Helmonda († po 1177) nebo dílo Burgharda z Halberstadtu (11. stol.). Situace v oblasti slovanského mytologického bádání však dlouhá staletí nebyla uspokojivá. První, kdo si tento stav uvědomil a požadoval kritický přístup, byl Josef Dobrovský (1753–1829). Sám sice žádné takové dílo nenapsal, jeho myšlenky však využil Pavel Josef Šafařík (1795–1861) v díle *Slovanské starožitnosti* (1837). Přestože vycházel z Dobrovského myšlenek, přece ho ovlivnily nepříliš kvalitní práce, vyvěrající z tehdejšího romantického panslavismu. Kritická díla, jak je požadoval J. Dobrovský, přišla teprve na přelomu 19. a 20. století. Z nich vynikly například práce France Miklošiče (1813–1891), Vatroslava Jagiče (1838–1923), Tomo Maretiče (1854–1938), Hanuše Máchala (1855–1939), Louise Légera (1843–1923) či Aleksandra Brücknera (1856–1939). Shrnout výsledky všech příslušných vědních oborů včetně archeologie se jako první pokoušel Lubor Niederle (1865–1944) v mnohosvazkovém díle *Slovanské starožitnosti*. Ve 20. a 30. letech pak byly napsány další práce a studie, převážně historické a etnografické. Vedle prací A. Brücknera to byly příspěvky Johanna Peiskera (1851–1933), Rusů Dmitrije Zelenina (1878–1954), Pjotra Bogatyreva (1893–1971), Alekseje Sobolevského (1857–1929) a dalších. Nejvýznamnějším dílem této doby se stala *Kultura ludowa Slowian* (1929) Kazimierze Moszyńskiego (1887–1959), z jehož poznatků lze čerpat i dnes. Z pozdějších charvátských autorů je třeba jmenovat Franja Lediće (1892–1969), který celý život zasvětil bádání v oblasti slovanské mytologie. Ve svém díle *Mitologija Slavena* (1969) konstatuje, že neexistuje práce, která by se tímto tématem zabývala v úplnosti. Zdůrazňuje, že již historik Natko Nodilo považoval sestavení díla o staré slovanské víře za úkol nadmíru těžký.

Pokud se jedná o díla slovanské mytologie, která zřejmě působila na charvátské autory, je třeba zde uvést dvě důležitá jména – Aleksandr Nikolajevič Afanasjev a Natko Nodilo. A. N. Afanasjev (1826–1871) pocházel z ruského města Bogučar. Už na počátku 50. let 19. století napsal některé práce se zaměřením na duchovní kulturu ruského lidu, zvláště pak démonologii a magii. Z mytologického pohledu je významnou jeho kniha *Poetické názory Slovanů na přírodu*,²⁶ která vyšla v letech 1866–1869. Afanasjev se zde pokusil vyjasnit všeslovanský mýtus z jednotícího hlediska. Jeho dílem se později zabýval například Václav Tille (1867–1937), zejména však folklorista Jiří Polívka (1858–1933), který o něm

²⁵ Autorem letopisu je mnich pečerského kláštera Nestor, který jej sepsal ve 12. století. *Povest vremennych let* zachycuje nejstarší dějiny Kyjevské Rusi. Jsou zde zaznamenány i důležité údaje o pohanských bozích a zvycích východních Slovanů. Do češtiny letopis přeložil Karel Jaromír Erben.

²⁶ *Poetičeskije vozzrenija slavian na prirodu*. Moskva 1866–1869.

podrobně a s uznáním pojednal ve *Slovanských pohádkách* (1932), k jeho dílu pak přihlížel i ve svých studiích a komentářích k pohádkovým edicím.

Natko Nodilo (1834–1912) vystudoval teologii, historii a zeměpis ve Vídni, poté přednášel historii na Filozofické fakultě v Záhřebu. Zabýval se především raně středověkou historií Charvátů a jihovýchodní Evropy. Roku 1885 byla vydána jeho kniha *Stara vjera Srba i Hrvata*, dílo, které pojednávalo o charvátské mytologii a inspirovalo mnohé autory, mimo jiné i Vladimira Nazora.

Ante Stamač²⁷ uvádí jako jednu z charakteristik tehdejší tvorby *miješanje mitološkog blaga iz najrazličitijih kulturnih krugova*, dále pak to, že vzhledem k protirakouským náladám nebyla zpracovávána mytologie starogermánská.²⁸

Evgen Paščenko²⁹ ve svém příspěvku o problémech mytologického zkoumání ve vztahu k dílu Vladimira Nazora vyzdvihuje další znaky. Podle něj byl Natko Nodilo propagátorem mytologických škol, zejména ruské a německé, které se formovaly během 19. století a v období na přelomu 19. a 20. století výrazně ovlivňovaly výzkum dané problematiky. V duchu tehdejších slovanofilských myšlenek se Nodilo pokoušel preparovat mytologický materiál jihoslovanského prostoru. Svým dílem vytvořil prostor pro formování vědeckých tendencí, které mohly přerůst ve vytvoření charvátské mytologické školy, avšak nestalo se tak. Zatímco německá, ruská a další školy dosáhly na poli studia mytologie v dalším období značných úspěchů, charvátská se téměř nehnila z místa, a to i přes bohatý materiál, který měla k dispozici.³⁰

Do zvláštní kategorie pak spadají díla představitelů neakademického směru, ať už literátů nebo laiků, kteří vytvořili publikace, jež přímo navazovaly na otázky mytologie či etnogeneze. Ačkoli věda tyto publikace posuzovala velmi kriticky, znamenaly přínos nejen literatuře, ale svými zajímavými postřehy zaujímají důležité místo i ve vývoji mytologické problematiky. Významnou skupinu tvořili literáti, kteří ve svých dílech mýtus nejen rekonstruovali, ale často ho i tvořili. Zájem tohoto typu o mytologii lze vysledovat už od středověku.³¹

---

²⁷ Ante Stamač (1939), charvátský básník, esejista, literární teoretik a kritik. Debutoval sbírkou básní *Rasap* (1962). Je také autorem monografie *Ujević* (1971) či překladů z angličtiny a němčiny.

²⁸ STAMAČ, Ante: *Pjesnička baština Vladimira Nazora* [online]. 2003 [cit. 30. března 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 140.

²⁹ Evžen Paščenko (1950), ukrajinský autor. V letech 1995–2004 působil na ukrajinském ministerstvu zahraničních věcí. Současně byl v letech 1995–2000 externím pracovníkem Filozofické fakulty v Záhřebu. Od roku 2004 zde působí jako lektor ukrajinského jazyka a literatury. Z díla: *Etnogeneza i mitologija Hrvata u kontekstu Ukrajine* (1999).

³⁰ PAŠČENKO, Evgen: *Vladimir Nazor i problem proučavanja mitološke kulture Hrvata* [online]. 2003 [cit. 30. března 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 35–36.

³¹ Tamtéž, s. 36.

3. Mytologie v dílech charvátského modernismu

3.1 Mytologie v dílech Vladimira Nazora³²

Mytologickými motivy je prostoupeno celé dílo Vladimira Nazora. Se světem bohů a hrdinů přišel do styku už v raném dětství, neboť četl řecké a římské, ale též italské klasiky, jejichž díla měl v oblíbě jeho otec, který ho k četbě vedl. Ze zdrojů, které na něj v této době působily, pak čerpal celý život. Četba Homérovy *Iliady*, v níž se setkal s řeckými bohy bájného Olympu, ale i eposu *Zuřivý Roland* italského renesančního básníka Ludovica Ariosta, díky němuž se přenesl do světa hrdinů a rytířů, v něm zanechala nasmazatelnou stopu, jakož i místo jeho dětství, vesnice Ložišće a Bobovišće na ostrově Brač. Ostrov Brač se totiž vyznačoval bohatou historií a kulturními památkami. Ale také vřelý vztah k přírodě, jejím krásám, obdiv a úcta k ní je jedním z podstatných znaků Nazorovy poezie.³³ Velmi důležitým zdrojem inspirace však pro něj bylo dílo historika Natka Nodila, zejména jeho pojednání o náboženství Srbů a Charvátů.³⁴ Sám Nazor přiznává v předmluvě k vydání díla *Slavenske legende* z roku 1930, že Nodilovo dílo ho skutečně inspirovalo, ale ohrazuje se proti tomu, že by jeho sbírky vznikly pouze na základě četby Nodila. Dodává, že sbírky *Slavenske legende* a *Živana ni htjele ni smjele biti plodovi dozreli iz truda ma čijih znanstvenih istraživanja na maglovitu polju naše stare poganske religije. One nisu vjerske pjesme. (...) A i mišljenje, da je „Ž.“ – a time i sve moje „Sl. Leg.“ – nastala nakon nekog čitanja nije tačno, i ako priznajem,*

---

³² Vladimír Nazor se narodil 30. května 1876 v Postirech na ostrově Brač. Už od dětství hodně četl. K četbě ho vedl jeho otec, který si oblíbil latinské a řecké klasiky, také italské, francouzské a anglické básníky. Život na Brači, který v Nazorovi probudil vřelý cit k přírodě, a četba antických a italských autorů ho ovlivnily na celý život. V celém jeho díle se totiž objevují motivy mytologické, národní, historické, ale také mystické a jiné. Do literatury vstoupil už počátkem 90. let 19. století a zůstal jí věrný po celý svůj život. Svě první básně a také překlady charvátských básní do italštiny publikoval časopisecky. Poté začalo jeho dílo vycházet i knižně. V této fázi tvorby vydal sbírky *Slavenske legende* (1900), *Živana* (1902), *Lirika* (1910), *Hrvatski kraljevi* (1912), *Nove pjesme* (1913) a další. Mimo to psal také prózu, například povídku *Veli Jože* (1908) nebo román *Krvavi dani* (1908). Jeho tvorba se svým založením zcela odlišovala od literatury moderny, plné pesimizmu a smutku. Nazor ve svém díle reagoval na řadu problémů doby. I díky svému aktivnímu přístupu k životu se stal vzorem pro nastupující mladou generaci spisovatelů. Druhá fáze jeho tvorby nastává během 1. světové války, kdy se objevily sbírky *Intima* (1915) a *Pjesni ljuvene* (1915). Po válce Nazor publikoval dvě povídkové sbírky z doby svého dětství *Priče iz djetinjstva* (1924) a *S ostrva, iz grada i sa planine* (1927). Mystické motivy se objevily ve sbírce *Pjesme o četiri arhandela* (1927). V letech 1938–1939 vznikl jeho nejrozsáhlejší román *Pastir Loda*, během války pak sbírky *Zagrebačke novele* (1942), *Pjesme partizanke* (1944), deník *Spartizanima* (1945) a po válce *Legende o drugu Titu* (1946). Mimo to psal i literaturu pro děti. Vladimír Nazor zasvětil celý svůj život literatuře, jeho dílo ovlivnilo charvátskou tvorbu více generací autorů. Zemřel 19. června 1949.

³³ Tyto tři vlivy, tedy Homéra, Ariosta a přírodu ostrova Brač, uvádí literární historik a kritik Branko Vodnik (1879–1926) v předmluvě k Nazorově knize *Medvjed Brundo*. In: NAZOR, Vladimír: *Medvjed Brundo*. Zagreb 1916, s. 8.

³⁴ Míněno je Nodilovo pojednání *Religija Srba i Hrvata* z roku 1885.

da se ono moralo samo nametnuti svakome, koji je pročitao i moje stihove i Nodilovu radnju.³⁵ Již mnohem dříve, v dopisech Branku Vodnikovi z dubna 1916, o tom píše: *Govorite mi u ime mitološke znanosti. Ali što će ona meni? Ne vjerujem zapravo ni Legeru, ni Nodilu, ali je kod ovog zadnjega za mene toliko sjajna građiva. Čega nema, a od potrebe je da bude, valja izmisliti.*³⁶

Dragutin Prohaska³⁷ jmenuje kromě N. Nodila ještě další zdroje, které mohly ovlivnit Nazorovu tvorbu, a to epos *Kohan i Vlasta* Franja Markoviće či Bölscheho³⁸ moderní nauku o pračlověku.³⁹ Z těchto děl mohl Nazor vycházet při psaní svých legend ze slovanského dávnověku či eposu Živana. Zajímavé je, že se jeho první práce týkají mytologie slovanské, a teprve v pozdějších dílech se vyskytují motivy z mytologie světové, zejména řecké, s níž se seznámil už v raném věku a k níž tedy získal bližší vztah mnohem dříve. Nadšení z antického světa však provází až jeho pozdější tvorbu. Důvodů, proč se nejprve zajímal o mytologii Slovanstva, je hned několik. Jedním z nich mohlo být i to, že mu – díky znalosti Nodila – slovanská mytologie poskytla originální látku, do níž mohl zapracovat problémy týkající se aktuální situace v Chorvátsku i Slovanů obecně.

Nazor patřil k těm spisovatelům, jež Evgen Paščenko zařazuje do skupiny autorů neakademického směru, tedy k těm, kteří svým zájmem o slovanskou mytologii významně přispěli k formování národní mytologie, ačkoli ji jako téma nezpracovávali odborně, ale s velkou dávkou fantazie. Nazor sám zdůrazňuje, že mu nešlo o rekonstrukci dávné mytologie Slovanů, nýbrž o využití této látky k vlastním záměrům. Mytologická témata pro něj ovšem nebyla nová, s mytologií se setkal dříve, než četl Nodilovu práci, podnětů k psaní měl tudíž mnoho. K tomu přispěl i jeho vroucný vztah k přírodě. Zůstal jí věrný – po studiích se stal profesorem přírodních věd a jako takový pak působil na různých středních školách.

Přestože se Nazor necítil být součástí moderny, považuje ho Ina Ljiljana Gjurgjanová v první řadě za básníka moderny, a to proto, že svým stylem přináležel secesi a zájmem o

³⁵ NAZOR, Vladimír: *Slavenske legende*. Zagreb 1930, s. 6. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

³⁶ Podle GJURGAN, Ljiljana Ina: *Vladimír Nazor – pjesnik hrvatske moderne* [online]. 2003 [cit. 16. dubna 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 53–54.

³⁷ Dragutin Prohaska (1881–1964), chorvátský literární historik a kritik. Od roku 1920 působil na jugoslávském velvyslanectví a jako lektor srbochorváčštiny na Karlově univerzitě v Praze. Od roku 1934 byl docentem na Vysoké škole ekonomické. Během svého působení u nás se zabýval dějinami srbské, chorvátské a slovinské literatury, otázkami československo-jihoslovenských kulturních styků a publikoval přehledy o vývoji jihoslovenských literatur. Z díla: *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti* (1921).

³⁸ Wilhelm Bölsche (1861–1939), německý spisovatel. Ačkoli nebyl přírodovědec, většina jeho spisů se týká přírodovědných témat, které popularizoval. Byla to např. nauka o vývoji Charlese Darwina či Ernsta Haeckla. Z díla: *Das Liebesleben in der Natur* (1898); *Die Entwicklungslehre (Darwinismus)* (1900); *Die Entwicklungslehre im 19. Jahrhundert* (1901) aj.

³⁹ PROHASKA, Dragutin: *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti*. Zagreb 1921, s. 208.

mytologii novoromantismu.⁴⁰ Znaky secese se u Nazora projevily u *formalnom oblikovanju i slikarskoj materiji statično stiliziranih likova, u kompoziciji, u plošnosti i dekorativnosti (...), u linearnoj i alegorijskoj plastici, u komponentama arhaizacije i simboličnosti* (Dunaj Ivanović, Perun, Ilja Muromski, Borna, Tolstoj, Ban Domagoj, Pribina). U tom smislu secesijska stilizacija postaje Nazoru poput neke leće koja mu povećava predmete uzete iz *mutnih daljina prošlosti*.⁴¹ Právě secesními prostředky stylizace se Nazor přibližuje vytvoření dávné mýticko-hrdinské minulosti národa.

Poutí do dob dávno minulých Nazor vyjádřil také své pojetí národní minulosti, bez zbytečné sentimentality a smutku, jak to bylo u autorů té doby obvyklé. Naopak, jeho barvitá poesie rozehrála svým optimistickým nábojem, životní energií a vlasteneckou náplní struny národa v boji za vlastní identitu. A tak v této době, zachvácené pesimismem a politickým bojem za práva charvátského národa s vizí státní samostatnosti, vznikla díla, která burcovala k vítězství. *Drevne mitološke teme pojavile su se u procesu razvitka nacionalne svijesti kao metapolitički ideal. Taj ideal je vodio od svijesti o sebi prema zajedničkom narodnom subjektu*.⁴²

Pozdější díla se, jak už bylo zmíněno, nezabývají mytologií Slovanů, ale mytologií světovou, obzvláště řeckou (jedná se i o prózu). Že Nazor nebyl sám, kdo se o řeckou mytologii tehdy zajímal, objasňuje Ante Stamač ve svém příspěvku o Nazorově básnickém dědictví. *No antička književna baština bila je ne samo Nazorov osobni temelj. Bila je ona „u modi“, pogotovo svojom mitskom predodžbenošću i sadržajima*.⁴³ Oblíbené bylo také míšení mytologických prvků z různých kulturních okruhů, což můžeme pozorovat i u Vladimira Nazora. V počáteční fázi tvorby k takovému míšení sice nedošlo, neboť *Slavenske legende a Živana* vycházejí ze slovanské mytologie (nemůžeme však říci, že by na něj antická mytologie v této době neměla žádný vliv). Svět antických bohů a polobohů, přírody a lidí, víry a kultury rodného ostrova Nazor zobrazil například v románu *Pastir Loda* (1938). Jako doklad Nazorova zájmu o další mytologické systémy lze jmenovat například cestopis *Od Splita do piramida* (1942), který byl výsledkem autorovy cesty do Řecka a Egypta roku 1935, kde do sebe vstřebával nejen atmosféru světa olympských bohů, ale také se setkal se

---

⁴⁰ GJURGAN, Ljiljana Ina: *Vladimir Nazor – pjesnik hrvatske moderne* [online]. 2003 [cit. 16. dubna 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 53.

⁴¹ MIHANOVIĆ, Nedjeljko: *Predgovor*. In: NAZOR, Vladimir: *Izbor pjesama I*. Zagreb 1999, s. 21.

⁴² MIHANOVIĆ, Nedjeljko: *Poetska vokacija Nazorova domoljubnog nadahnuća* [online]. 2003 [cit. 16. dubna 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 84.

⁴³ STAMAČ, Ante: *Pjesnička baština Vladimira Nazora* [online]. 2003 [cit. 16. dubna 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 140.

staroegyptským náboženstvím, jehož monumentální symboly – pyramidy – jsou dodnes svědky tehdejší civilizace a náboženství.

3.1.1 Slavenske legende

Sbírka *Slavenske legende (Slovanské legendy)* vyšla v Zadru roku 1900, a to pouze 200 kusů na vlastní náklad autorův. Byla přijata vlažně, podobně jako i následující epos *Živana*, pro nějž Nazor o dva roky později též nenalezl nakladatele. V předmluvě k druhému vydání *Slovanských legend* z roku 1930⁴⁴ hovoří o svých studentských toulkách přírodou, které jako by mu tehdy otevřely oči i uši k novému vnímání světa kolem sebe. *Čujem i vidim likove, o kojima sam do sada jedva mogao nešto slutiti na onome mome rodnom ostrvu gdje gotovo nigdje ni šume, ni vode, ni pašnjaka. Za prvi put gledam, kako Bog ide šumom (s. 7–8).* Sbírku začal psát už roku 1898 ve Splitu, kdy narazil na Nodilovo dílo, ale sám říká, že vše, co je ve *Slovanských legendách* podstatné, už nosil v sobě předtím a že tedy nebylo výsledkem této četby. *A sred zime 1898., u Splitu, dok sam do kasno bdio nad Nodilovom radnjom o našim starim bogovima, baš su te uspomene navaljivale na me. (...) Ali jedne noći (...) pričini mi se, da starac Nodilo, bijele bradice, pronicavih očiju i s onim svojim nepresušnim, malko ironičnim posmijehom, sjedi prema meni, gleda me i govori: – Sinko, ne ljuti se. Ostavi knjigu, a prihvati se svojih uspomena. Nisu ti doživljaji baš tako maleni. (...) Upoznao si stare bogove, još prije čitanja te moje radnje. Vidio si ih i općio s njima. (...) Prozri kroz koprenu, progledaj do dna! I otvori priču! (s. 9–10)*

K autorskému záměru Nazor říká: *Htjele su – ponajviše u formi mita – izraziti radosno divljenje čovjeka pred tajanstvenim čudom, koje nas sa sviju strana kruži, a od jutra do mraka, od jednog godišnjeg doba do drugoga, od rođenja do smrti. (...) I bila im je nakana (...) da reku nešto i o čovjeku upletenu u to vječno bivanje i u još nedokončanu borbu između Dobra i Zla u čitavoj božjoj prirodi i u nama samima (s. 6).*

Literární kritik Milan Marjanović se stal obhájcem a zaníceným ctitelem Nazorova díla, které sledoval už od jeho počátků, ještě v době před vydáním sbírky *Slavenske legende* roku 1900. Nazor se o Marjanovićovi zmiňuje jako o jednom z mála, kteří tuto sbírku přijali s nadšením, když po třiceti letech píše již zmiňovanou předmluvu. Marjanović pociťoval přínos Nazorovy první sbírky zejména v jejím duchu, *u iskrenom onom i radosnom osjećaju*

---

⁴⁴ Ve skutečnosti se jednalo o už 3. vydání, jak to dokazuje literární kritik N. Mihanović v poznámce ke knize *Slavenske legende*. Ovšem dodává, že jejich druhé vydání z roku 1918 (v knize *Epika, I. dio*) bylo značně upravené redakcí, lze tedy tvrdit, že se jedná opravdu o druhé (autorizované) vydání. In: NAZOR, Vladimir: *Pjesme I. Slavenske legende, Pjesma o narodu hrvatskome, Živana*. Zagreb 1977, s. 246.

*pripadništva k ovoj zemlji, životu, narodu. (...) A uči nas još jednu istinu: da može često odabranik, koji baš time, što je potpuno zaronio u drevnu prošlost – pokazati u tom svom činu toliko aktivne energije, da odlučuje smjer budućnosti.*⁴⁵ Naproti tomu kritikové, patřící do staré generace autorů, Jakša Čedomil a Ante Tresić Pavičić upírali sbírce jakoukoli uměleckou hodnotu.

Nazor ve svých básních umně spojuje dávnověk s přítomností, protože se v nich vyjadřuje o problémech své doby, ke kterým nebyl lhostejný. Trochu jiný obraz básníka ve vztahu k dílu *Slavenske legende* podává Tode Čolak:⁴⁶ *On je samo unekoliko hladan, miran i tih: ispod svega toga krije se izuzetan čovjekov nemir, nesklad sa svim oko njega, bol, čežnja za nečim. Već to obraćanje prošlosti, slavenskim vilama i bogovima, kraljevima i svetu paganstva dokaz je nekog pesnikovog nemira, neraspoloženja, nezadovoljstva i nemoći da se odupre, u svome i svoje nacije postojanju, zlu, paklu, neizvesnosti i bezizlaznosti. Nazor je pesnik postojanja i rvanja s bolešću, sumnjom, sa onim, nečim pomalo mračnim, što je nosio u sebi.*⁴⁷

Autor sbírku rozdělil na hlavní tři tematické celky – první pojednává o slovanských bozích, druhý o statečných hrdinech a třetí o vlách. V básních tak ožívají bohové Perun, Črt, Dabog, rekové Ilja Muromec, králevic Marko či Rusalka a Vesna. Úvodní část sbírky nazvaná *Posvetni soneti* je věnována Xeresu de la Maraja, což byl umělecký pseudonym Milana Begoviće, Nazorova přítele.

Již vstupní báseň *Perun* dává Slovanům naději na lepší budoucnost. Slované se shromáždí v Karpatech, kam je zavede hněv boha Peruna. Důvodem je znesvěcení jeho obětního oltáře avarskými a hunskými válečníky. Perun sice slovanským národům prorokuje temnou budoucnost, ale přesto lze z jeho slov vyrozumět záblesk naděje. *Ljudskom rodu sad se novo, tamno doba približava. Na ognjištu sveta vatra već se gasi. Suđeno je, znam, doskora da pob'jede druge Moći, Da se sruši kip u hramu, da s' izguli hrašće sveto, (...) Ali ipak noć nam silna ne će klonut, ne će pasti. Kada bude nad usjevom zapr'jetio oblak noćni, U pomoć će Slaven zvati novo Biće, Ime novo, Al će njemu pred očima lebdjet čelo Perunovo. (...) Stradat ćete i trpjeti, Al u tešku kobnu času božanstvo će vaše bdjeti (s. 20–21).*

Perun byl nejvyšším bohem slovanského panteonu (podobně jako Zeus u Řeků či Jupiter u Římanů), uctíván jako hromovládce, bůh blesku a bouřky. Nazor mu zachoval

⁴⁵ MARJANOVIĆ, Milan: *Pjesme Vladimira Nazora: Slavenske legende. 1898.–1900.* In: MARJANOVIĆ, Milan: *Izabrana djela.* Zagreb 1998, s. 204.

⁴⁶ Tode Čolak (1931–1990), profesor chorvátské literatury na Filozofické fakultě v Bělehradu. Z díla: *Portreti iz novije hrvatske književnosti* (1967); *Lirika Miroslava Krležje (1914–1919)* (1974) aj.

⁴⁷ ČOLAK, Tode: *Portreti iz novije hrvatske književnosti. Knjiga prva.* Beograd 1967, s. 145.

základní funkci a vlastnosti, nechal ho ale vystupovat v nových souvislostech, ve vlastním příběhu. Podobně se tak děje i s dalšími božstvy, například v básni *Zora* Nazor využil motiv úcty k astrálním božstvům, neboť lidé uctívali nebeské jevy odpradáвна a uctívání hvězdy Venuše-Zory (ať už jako jitřenky nebo večernice) patřilo k nejdůležitějším. Pro Slovany byla sestrou slunce a měsíce, podle některých představ také milenkou slunce. Tak je také v básni zobrazena – jako milenka *Prijezdy* a *Pojezdy*, synů boha Svantevida, milenka jednoho při východu slunce a druhého při jeho západu. Ačkoli tato láska nemá nikdy dlouhého trvání a oba bratry mezi sebou naopak znesvářila, jedná se o báseň, která vyzařuje radost a povzbuzení všem Slovanům. *Nova nada prenuti se u srcu će slavenskome, jer je svako praskozorje radost nova, utješljivo* (s. 48).

Epos *Živana* rovněž využívá motivy ze slovanské mytologie. Ještě v rozsáhlejším vydání se zde rozehrává boj mezi světlem a tmou, mezi dobrem a zlem.

Nadšení slovanskou mytologií, již si Nazor vyvolil pro zobrazení národního utrpení, boje a příslibu lepší budoucnosti, však Nazora v další tvůrčí fázi opouští a on se obrací k jiným tématům. Tyto sbírky se navíc nestaly velkou inspirací pro další autory, jako základ rozsáhlejšího díla využila slovanskou mytologii pouze Ivana Brlićová-Mažuranićová. *Ali novo je doba toliko podgrizlo drevne slavenske i starohrvatske poganske vjerske mitove da ta osiromašena ekshumirana mitologija nije mogla jače probuditi neku privlačnu tajanstvenu poetsku viziju. Taj maštom obasjani svijet mita gasio se u dalekoj galaksiji legende.*⁴⁸

---

⁴⁸ MIHANOVIĆ, Nedjeljko: *Predgovor*. In: NAZOR, Vladimir: *Izbor pjesama I*. Zagreb 1999, s. 23.

3.2 Pjesme Vladimira Vidriće⁴⁹

Pjesme (Básně) jsou jedinou básnickou sbírkou Vladimira Vidriće. Ta byla vydána na vlastní autorův náklad roku 1907. Ačkoli obsahuje pouze 25 básní, je v ní zahrnuto velké množství témat, motivů a problémů, které Vidrić dokázal ve svých krátkých básních zpracovat.

Vladimir Vidrić – stejně jako Vladimir Nazor – použil ve svých básních motivy z více mytologických systémů, i on byl totiž ovlivněn novoromantismem přelomu století, jehož znakem bylo míšení mytologií, zejména to však byly vlivy secese a impresionizmu, které se do básní promítly. Literárním vzorem mu byl Ivan Mažuranić. V básních jsou zobrazena různá prostředí – starověký Egypt, Španělsko a nechybí tu ani motivy řecké, římské či židovské. Vidrić mnoho básní nenapsal a těch, v nichž využil motivů mytologických, je ještě méně. Čerpal přitom z mytologie slovanské (báseň *Perun*), řecké (básně *U oblacima*, *Silen*, *Jutro*) a římské (*Pompejanska sličica*), v některých básních jsou prvky řecké i římské mytologie současně (*Ex Pannonia*, *Mentor i pjesnik*). Nejvíce byl básník ovlivněn antickou mytologií, s níž přišel do kontaktu v době gymnaziálních studií, navíc byla právě antická mytologie – jak již bylo zmíněno – na přelomu století „v módě“. Vidrićovi nešlo o to, aby – podobně jako před ním Vladimir Nazor – použil národní či světovou mytologii k vytvoření příběhu podle vlastní fantazie, nýbrž mytologické, historické a jiné motivy mu sloužily k jiným účelům. Podle Antuna Barce měly mytologické motivy ve Vidrićových básních spíše druhotnou roli, doprovodný charakter motivů, z nichž básník sestavil celou báseň.⁵⁰ O mytologii v pravém smyslu slova se u tohoto autora skutečně nejedná, ačkoli Cvjetko Milanja⁵¹ je naprosto opačného názoru než Barac. *Kad smo već kod antičkih motiva valja istaknuti da oni nisu samo izvanjski rekviziti, kako to naglašava Barac, nego zrcale „lirsku*

---

⁴⁹ Vladimir Vidrić se narodil 30. dubna 1875 v Záhřebu. Krátce studoval v Praze práva a v jejich studiu pokračoval v Záhřebu. Poté, co si odpykal trest za účast na spálení maďarské vlajky v Záhřebu, studoval ve Vídni. Dostalo se mu velmi dobrého vzdělání, od gymnaziálních studií až do složení státní zkoušky. Ani materiální zázemí mu nechybělo. Nějakou dobu pracoval v advokátní kanceláři. Zemřel jako 35-letý v ústavu pro duševně choré na schizofrenii. Jeho literární dílo zahrnuje pouze poezii zahrnutou do jediné sbírky – *Pjesme* (1907). Básně začal Vidrić psát už na gymnáziu. Později je začal publikovat časopisecky. O Vidrićově skládání básní se vyprávělo, že je pouze recitoval přátelům, kteří jeho básně zapisovali. Tato tvůrčí genialita byla dlouho vyzdvihována – do té doby, než se našly rukopisy básní, což potvrdilo, že také prošly tvůrčím procesem a nebyly jen výsledkem improvizace. Dokazuje to i básník Dragutin Tadijanović v některých svých článcích (jedná se např. o články *Neobjavljeni stihovi Vladimira Vidrića* nebo *Vidrić je svoje pjesme – pisao*. In: VIDRIĆ, Vladimir: *Sabrane pjesme*. Zagreb 1969, s. 155–164). Navíc se našly i básně, které nebyly nikdy publikovány. Vladimir Vidrić zemřel 29. září 1909.

⁵⁰ BARAC, Antun: *Vidrić*. Zagreb 1940, s. 27.

⁵¹ Cvjetko Milanja (1943), chorvátský literární historik a esejista. Je profesorem novější chorvátské literatury na Filozofické fakultě v Záhřebu.

filozofiju“ i konsteliraju stilsku paradigmu, odnosno segmentom su ideje svijeta.⁵² Stejně tak ukazuje, že použitím motivů z dávné minulosti je vyjádřeno Vidrićovo *distanciranje i nemiješanje, odnosno pozicija promatrača „sa strane“*.⁵³

O Vidrićových básních, které se většinou odehrávají na historickém pozadí, zmínil Antun Barac, že byly často vnímány jako *tipična poezija životne radosti, životnih užitaka, radosnog razmaha sviju snaga*.⁵⁴ Miroslav Šicel⁵⁵ k tomu výstižně poznamenává, že Vidrić *svoja raspoloženja i psihička stanja izražavao bojom, a ne refleksijom*.⁵⁶ Z básníkovy života je známo, že se hodně stýkal s malíři, a to se projevilo v jeho básních, které dokázal koncipovat tak, že v čtenáři vyvolávají určité obrazy. *On je stvorio samo slike – a te slike imadu svojom umjetničkom snagom pobuditi osjećanje, iz kojega je nikla sama pjesma*.⁵⁷

V básních jsou vyjádřeny aktuální společenské problémy. Ačkoli je Vidrićova poezie často hodnocena jako rozjařená, plná veselí, přesto jsou v ní přítomny stopy smutku a utrpení. Některé básně mají totiž vysloveně autobiografický charakter. Jeho přítel Vladimir Lunaček dokonce zmínil, ve spojitosti se kterou událostí Vidrićova života vznikly.⁵⁸ Mladí autoři se často uchylovali k látkám z dob dávno minulých, pohanství, helenismu, renesanci. Jejich sklon k exotickým tématům považuje D. Prohaska za výraz touhy být originálními a nezávislými, ovšem s použitím jisté ironie a nadhledu, které by zabránily zařadit je do kategorie závislosti na těchto látkách.⁵⁹ Tento pohled lze uplatnit i na Vidrićovu poezii.

Hodnocení Vidrićova díla se v různých obdobích lišilo. Brzy po vydání sbírky *Pjesme* ji hodnotili i dva významní charvátské literární kritikové – Milan Marjanović a Antun Gustav Matoš. Jejich kritiky se od sebe značně odlišovaly – zatímco jeden Vidrićovy básně opěvoval, druhý v nich neviděl uměleckou hodnotu. Marjanović oceňoval barvitost veršů, jejich radostnost (*to mi služi i opet potvrdom da nije naša „moderna“ na svim linijama dekadentna i da ne imitira dekadencu*),⁶⁰ vztah k přírodě a tím pádem i k řecké mytologii. Podle něj básník *gleda i vidi sve u slikama, jer je svjetlo elemenat radosti, a slika efekat svjetla. Na taj način osjeća sebe i prirodu kao dvije strane jedne cjeline. On ne stoji prema prirodi kao nešto izvan*

⁵² MILANJA, Cvjetko: *Vladimir Vidrić*. In: VIDRIĆ, Vladimir: *Izbor pjesama*. Zagreb 2000, s. 16.

⁵³ Tamtéž, s. 19.

⁵⁴ BARAC, Antun: *Vidrić*. Zagreb 1940, s. 18.

⁵⁵ Miroslav Šicel (1926), charvátský literární historik. Mezi jeho stěžejní díla patří *Pregled novije hrvatske književnosti* (1966), analytické pojednání *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti* (1971) či monografie *Matoš* (1966), z novějších děl např. *Ogledi iz hrvatske književnosti* (1989).

⁵⁶ ŠICEL, Miroslav: *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb 1971, s. 141

⁵⁷ BARAC, Antun: *Vidrić*. Zagreb 1940, s. 24.

⁵⁸ Tamtéž, s. 12.

⁵⁹ PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská literatura posledního třicetiletí [1895–1925]*. *Kritika. Slovanský Přehled* 17, 1925, s. 268.

⁶⁰ MARJANOVIĆ, Milan: *Vladimir Vidrić*. In: HRVATSKA KNJIŽEVNA KRITIKA III. *Milan Marjanović*. Zagreb 1962, s. 94.

nje, kao nešto što je od nje jače ili slabije. On u prirodi vidi prijatelja i druga. Zato mu je grčka mitologija tako bliza.⁶¹ Na rozdíl od něj se Matoš k dílu stavěl velmi kriticky. Vidrić byl pro něj pouhý *vrlo zanimljiv pjesnik, ne vladajući još na žalost dosta suvereno jezikom*⁶² a sbírka *Pjesme* pouhou *diletantskou poezii*.⁶³ Matoš neopomíná kritizovat ani historické a mytologické motivy básní: *Vidrić kao ilustrator prošlosti je daleko slabiji od direktnog impresioniste*⁶⁴ či *Moderne slike sviđaju mi se u toj poeziji više od historijskih. Iskrenije su i prostije*.⁶⁵

Kritikem Vidrićova díla se stal později i charvátský spisovatel a encyklopedista Mate Ujević, který ve své knize o charvátské literatuře hodnotil *Pjesme* nepřilíš příznivě. *U svoje vrijeme uvelike su dizali književni rad Vladimira Vidrića, pisca vrlo ograničenog broja pjesama. Danas se te pjesme dobrim dijelom čine nategnute: one doista nemaju dovoljno jakih i živih slika, nego su najvećim dijelom plod pjesnikova poznavanja starih pjesnika, grčkih i latinskih*.⁶⁶

Báseň *Perun* je jedinou básní ve Vidrićově sbírce, která byla inspirována slovanskou mytologií. V ní básník použil pro vyjádření vřelého vztahu k přírodě, slovanskému národu a Bohu postavu Peruna, hromovládce a nejvyššího boha slovanského panteonu. Na rozdíl od Nazora je Vidrićova báseň *Perun* bezprostředním obrazem, v němž šedovlasý Perun sedí na trůně, kolem něj se rozpustile prohání větry a donáší mu zprávy od jemu zvláště milého slovanského národa (větry jsou zobrazeny velmi sympatickým způsobem jako *nestašna djeca neba*, která *zemljici donose hljeba*).⁶⁷ T. Čolak upozorňuje i na Vidrićův postoj k básnickému povolání, jež v básni vyjadřuje slovy *Tvoj pjesnik kralj od kraljeva* (s. 70).⁶⁸

Motiv z řecké mytologie využil Vidrić například v básni *Jutro*, kterou T. Čolak považuje za charakteristickou jak pro Vidriće, tak i pro jeho poezii. Podle něj báseň plasticky ukazuje básníkovo životní rozpoložení a patří k té části Vidrićovy poezie, v níž ještě převládaly radostné tóny. *Pan u toj pesmi, na jedan alegorijski načim, predstavlja samoga pesnika*.⁶⁹ Pan, v řecké mytologii zmiňovaný převážně jako bůh stád a lesů, se v básni objevuje za svítání, kdy příroda postupně ožívá, padá rosa, na obloze se ukáže jitřenka, je

---

⁶¹ Tamtéž, s. 159–160.

⁶² MATOŠ, A. G.: *Pjesme V. Vidrića*. In: HRVATSKA KNJIŽEVNA KRITIKA IV. *Kritike A. G. Matoša*. Zagreb 1952, s. 236.

⁶³ Tamtéž, s. 230.

⁶⁴ Tamtéž, s. 230.

⁶⁵ Tamtéž, s. 232.

⁶⁶ UJEVIĆ, Mate: *Hrvatska književnost*. Zagreb 1932, s. 164.

⁶⁷ VIDRIĆ, Vladimir: *Izbor pjesama*. Zagreb 2000, s. 70. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

⁶⁸ ČOLAK, Tode: *Portreti iz novije hrvatske književnosti. Knjiga prva*. Beograd 1967, s. 123.

⁶⁹ Tamtéž, s. 116.

slyšet šumění stromů a plaché nymfy tančí na trávě. Básník tak před očima čtenáře rozehrává obrázek svítání, ovšem s využitím znalosti řecké mytologie. Pan byl totiž také bohem světla, *protože vycházející slunce nejprve ozařuje vrcholky hor.*⁷⁰ Jako jeho průvodkyně jsou uváděny nymfy, se kterými se Pan prý toulal po nocích v Arkadii, odkud pocházel, nebo je pronásledoval.

---

⁷⁰ NEŠKUDLA, Bořek: *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha 2003, s. 173.

3.3 Priče iz davnine Ivany Brlićové-Mažuranićové⁷¹

Dílo *Priče iz davnine (Pohádky z dávných dob)* získalo své autorce světovou slávu. Tato kniha byla napsána za první světové války, kterou už starší charvátská literární věda nepovažuje za období moderny. Zvonimir Diklić⁷² chápe období charvátské moderny mnohem širěji a vymezuje je mezi lety 1892 a 1916. Proto byly podle něj *Pohádky z dávných dob* napsány na sklonku moderny. I přes rozdílná zařazení byly *Pohádky* napsány pod vlivem literatury přelomu 19. a 20. století, resp. jednoho z modernistických směrů – novoromantismu. Kniha, obsahující šest originálních pohádek,⁷³ vyšla poprvé roku 1916 v Záhřebu, další dvě pohádky⁷⁴ obsahovalo až třetí vydání z roku 1926. Vzhledem ke své výjimečnosti se *Pohádky z dávných dob* dočkaly mnoha překladů do různých světových jazyků, mimo jiné i do češtiny,⁷⁵ a Ivaně Brlićové-Mažuranićové přinesly označení charvátský Andersen. Joža Skok⁷⁶ považuje za možné i pojmenování charvátský Wilde, protože – jak dokazuje ve své studii *Čudnovate zgode šegrta Hlapića i Priče iz davnine Ivane Brlić-Mažuranić* – existuje tematická shoda mezi některými jejich pohádkami.⁷⁷

O inspiraci k napsání knihy říká autorka toto: (...) *Ipak se mogu sjetiti da je zapravo bilo s tom genezom ovako: Jedne zimske večeri bio je naš dom, protiv običaja, potpuno tih. Nigdje nikoga, sobe velike, svuda polutama, nastrojenje tajnovito, u pećima oganj. Iz*

⁷¹ Ivana Brlićová-Mažuranićová se narodila 18. dubna 1874 v Ogulinu. Roku 1882 se její rodina přestěhovala do Záhřebu, kde Ivana navštěvovala dvě třídy dívčí školy, zbývající vzdělání si doplnila soukromou výukou. Učila se francouzsky, německy, ruský a anglicky a hodně četla. Roku 1892 se vdala za advokáta Vatroslava Brliće a odešla s ním do Brodu na Sávě. Do roku 1902 se jí narodilo šest dětí, dvě z nich brzy zemřely. Rodina Brlićů byla velmi vážená, aktivní ve veřejném i politickém životě. Velký vliv na Ivanu měli jednak její děda Ivan Mažuranić, jednak básník a estetik Franjo Marković a také biskup Josip Juraj Strossmayer. Už v šestnácti letech Ivana rozhodla, že spisovatelská činnost se neshoduje s ženskými povinnostmi, a proto v sobě touhu po psaní potlačovala. Teprve v době, kdy její děti dorostly do školního věku, se psaní začala věnovat. V době, kdy se začala zabývat tvorbou pro děti, byla charvátská dětská literatura ve fázi počátečního rozvoje. O prvních knihách, které pro děti napsala, tzn. *Valjani i nevaljani* (1902); *Škola i praznici* (1905); *Slike* (1912), napsal Antun Gustav Matoš pochvalnou kritiku. Největšího úspěchu dosáhla svými knihami *Čudnovate zgode šegrta Hlapića* (1913), zejména však knihou *Priče iz davnine* (1916). Zvláštního ocenění za svou literární činnost získala roku 1937, kdy byla jako první spisovatelka vybrána za člena Akademie. Několikrát byla navrhována na Nobelovu cenu za literaturu. Zemřela 21. září 1938 a pohřbena je v rodinné hrobce na hřbitově Mirogoj v Záhřebu.

⁷² Zvonimir Diklić, jazykovědec, autor různých monografií, studií, recenzí, jazykových i literárních učebnic a příruček. Zabývá se pedagogickou teorií a praxí.

⁷³ Kako je Potjeh tražio istinu; Ribar Palunko i njegova žena; Regoč; Sunce djever i Neva Nevičica; Šuma Striborova; Bratac Jaglenac i sestrica Rutvica.

⁷⁴ Lutonjica Toporko i devet župančića; Jagor.

⁷⁵ První překlad do češtiny pod názvem *Pohádky z dávných dob* (1928) pochází od Jana Hudce, druhý (1979) – pod stejným názvem – od Ireny Wenigové.

⁷⁶ Joža Skok (1931), charvátský literární kritik a esejista, literární historik. Je autorem mnoha kritik, studií, interpretací, recenzí, také školních čítanek či učebnic literatury aj. Zabývá se i kajkavským dialektem. Z díla: *Moderno hrvatsko kajkavsko pjesništvo* (1985) aj.

⁷⁷ ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001, s. 240–241.

*posljednje sobe – velike blagovaone – začuje se: 'kuc kuc!' – 'Tko je?' – i opet ništa. Nekim tajanstvenim strahom stupim u veliku blagovaonu, i najednom: radosni prasak, udarac, mala eksplozija! U velikom kaminu prasmula je na vatri borova cjepanica, – na vratašca kamina izlete mi u susret iskrice, kao da je roj zvjezdica, a kad raskrilih ruke da uhvatim taj živi zlatni darak, podigle se one pod visoki strop i... nije ih više bilo.*⁷⁸ Dále říká, že v té době četla Afanasjevovu knihu *Poetické názory Slovanů na přírodu*, díky čemuž si okamžitě vybavila postavy skřítků hospodářčků (*Domaći*).

Autorka zmiňuje znalost Afanasjeva, v jehož díle našla inspiraci pro své pohádky. Podle Maji Boškovićové-Stulliové⁷⁹ se však dá také předpokládat, že znala i dílo významného charvátského historika Natka Nodila a že právě jeho dílo tvoří mytologický základ knihy.⁸⁰ Mimo to se mohla inspirovat také u Vladimira Nazora, jehož dílo jí pravděpodobně bylo známé, vycházíme-li z předpokladu L. I. Gjurgjanové, která vysvětluje postavení umělce na přelomu století. *Tijekom 19. stoljeća umjetnici su javne osobe, onako kako će to poslije biti filmske ili pjevačke zvijezde. O njima se dakle govori, piše, njih se oponaša. (...) Takvo shvaćanje umjetnika kulminira u razdoblju „kraja stoljeća“.*⁸¹ Vzhledem k tomu, že Ivana Brlićová-Mažuranićová neměla systematické vzdělání a vzdělávala se soukromě či samostudiem, byla četba jedním z důležitých faktorů, které formovaly její pozdější literární tvorbu. Znalost jazyků (francouzštiny, němčiny, ruštiny, angličtiny) jí otevřela nové obzory a ona mohla číst díla světové literatury v originále, neboť jejich překlady do charvátštiny přišly až mnohem později.⁸² Mimo to na ni výrazně působil její dědeček, Ivan Mažuranić, jenž byl také literárně činný.

Pohádky z dávných dob obsahují řadu motivů ze slovanské mytologie. K tomu, nakolik kniha vznikla čerpáním z mytologie Slovanstva a nakolik byla autorčinou originální tvorbou, se autorka musela vyjadřovat často, dotazy přicházely nejen z řad krajanů, ale také – díky

---

⁷⁸ BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana: *Izabrana djela*. Zagreb 1997, s. 276.

⁷⁹ Maja Bošković-Stulli (1922), charvátská folkloristka. V letech 1952–1979 pracovala v Institutu za narodnu umjetnost (dnešní Institut za etnologiju i folkloristiku), 1963–1973 byla jeho ředitelkou. Je členkou různých charvátských a zahraničních vědeckých a odborných spolků (např. *Matica hrvatska*, *International Society for Folk Narrative Research*). Od roku 2000 je řádnou členkou HAZU. Za svoji vědeckou práci dostala několik ocenění, např. cenu za celoživotní dílo (1990). Vydala kolem dvaceti knih a bezpočet studií v domácích i zahraničních vědeckých časopisech. Zabývá se zejména ústní lidovou slovesností. Z děl: *Usmena književnost nekad i danas* (1983); *Priče i pričanje: stoljeća usmene hrvatske proze* (1997); *Usmene pripovijetke i predaje* (1997) aj.

⁸⁰ BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: „Priče iz davnine“ i *usmena književnost*. In: BOŠKOVIĆ-STULLI, M.: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*. Zagreb 1975, s. 236.

⁸¹ GJURGAN, Ljiljana Ina: *Vladimir Nazor – pjesnik hrvatske moderne* [online]. 2003 [cit. 16. dubna 2007]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>, s. 43.

⁸² Afanasjevova kniha *Poetické názory Slovanů na přírodu* v té době nebyla do charvátštiny přeložena a I. Brlićová-Mažuranićová ji tedy musela číst v originále. To také vysvětluje, proč čerpala z ruské mytologie a pohádky.

četným překladům – ze zahraničí. Na tuto otázku odpovídá v dopise synu Ivanovi ze dne 30.11. 1929: *Uspjele ili neuspjele, manjkave ili savršene, te su Priče koli u svojoj biti, toli u svojoj izvedbi čisto i potpuno moje originalno djelo. One su sačinjene oko imena i likova uzetih iz slavenske mitologije, i to je sva vanjska veza koju one imaju sa narodnom mitološkom predajom. Ni jedan prizor, ni jedna fabula, ni jedan razvoj, ni jedna tendenca u ovim pričama nisu nađeni gotovi u našoj mitologiji. (...) Posve je drugo pitanje nutarnja veza, koju Priče iz davnine imadu sa narodnim pjesništvom. S toga gledišta moje su priče zaista ne moje, nego su one pričanja, priviđenja, nade, vjerovanja i uzdanja cijele duše slavenskog plemena. Iz slavenske zemlje i zraka, iz bijelih para slavenskih voda i mora, iz slavenskih snjegova i mećava, iz žita slavenskih poljana stvara se i obnavlja se naše tijelo, – tijelo svih nas Slavena. A iz slavenskih čuvstava, gamuća, iz slavenskih naziranja i zaključivanja sastavljena je naša duša. Kada nam dakle uspije (...) da napišemo nešto ravno iz srca našega, tada je sve ono što je tako napisano, zaista prava slavenska narodna poezija. U to ime i s te strane radosno prihvaćam da se ne zamijeti ime autora (...) i da se kaže: „Ovo i ovako priča duša slavenskoga plemena“.*⁸³

Kraj dětství, okolí Ogulinu, kde Ivana Brlićová-Mažuranićová vyrůstala, po letech ožil v jejích pohádkách, protkaných bájnými bytostmi, k nimž našla inspiraci ve slovanské mytologii. Nejedná se však pouze o slovanský panteon, tedy nejen o postavy bohů jako Svarožić a Mokoš, ale i o různé duchy a démony, kteří byli spjati s přírodou, též o kult stromů, rostlin či zvířat, kterým Slované přinášeli oběti.

Pohádky z dávných dob ovšem nelze zařadit pouze do oblasti mytologie. Některá jména a motivy jsou převzaty i z ústní lidové slovesnosti, například postava Tuláčka Topůrka (*Lutonjica Toporko*) je známá z ruské národní pohádky, postava *Regoče* pochází z díla básníka Ignjata Đurđeviće *Marunko*, jak uvádí autorka v závěru knihy, kam zařadila vlastní objasnění jednotlivých jmen. Maja Boškovićová-Stulliová ve svém článku „*Priče iz davnine i usmena književnost*“⁸⁴ nicméně poznamenává, že tato vysvětlení nejsou zcela precizní a někdy jsou i nepřesná. Ačkoliv podle ní existuje spojení mezi národní pohádkou a *Pohádkami z dávných dob*, je toto spojení celkem nevýrazné (*U svojoj biti narodne bajke i Priče iz davnine predstavljaju svaka na svoj način posebnu i drukčiju umjetnost*),⁸⁵ navíc mytologické motivy a motivy z ústní lidové slovesnosti jsou natolik provázané, že je lze těžko oddělit. Přece však mezi nimi existují výrazné rozdíly. Fantazie, kterou ve svých pohádkách Ivana

⁸³ BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana: *Izabrana djela*. Zagreb 1997, s. 276.

⁸⁴ Článek je obsažen v knize BOŠKOVIĆ-STULLI, M.: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*. Zagreb 1975.

⁸⁵ Tamtéž, s. 241.

Brlićová-Mažuranićová rozehrává, je velmi bohatá a živá, na rozdíl od pevné struktury národní pohádky, jejíž postavy a vztahy mezi nimi bývají neměnné. *Bajke Ivane Brlić-Mažuranić čudesne su po fantastičnim motivima, a ne po svojoj strukturi – u tome je njihova najvažnija razlika od narodne bajke.*⁸⁶ Postavy *Pohádek z dávných dob* se v průběhu děje vyvíjejí, mají i negativní vlastnosti. Například Potjehovi bratři se poté, co je opustí běsové, polepší a vedou opět život spravedlivých lidí, Jagorův otec si uvědomí svoje chyby, jichž se dopustil vůči malému synovi atd. Maja Boškovićová-Stulliová však poukazuje na nelogické odvíjení děje, které by národní pohádku pokazilo, ale v *Pohádkách z dávných dob* má určité oprávnění (např. vnuk Marun se chce starého Vjesta zbavit proto, aby si na místě jeho chaloupky postavil včelín, ačkoli v celém lese je místa dost).⁸⁷

Děj *Pohádek z dávných dob* je zasazen do neurčitého dávnověku, někdy chápaného jako pohanský. Některé analýzy však poukazují na to, že *sve bajke imaju zajednički, kršćanski podtekst.*⁸⁸ Křesťanské hledisko můžeme pozorovat právě v tom, že přes mnohé chyby, kterých se postavy dopustí, mají možnost nápravy. *Ivana Brlić-Mažuranić uspješno izbjegava da se takva iracionalna preobrazba od zla na dobro proglasi apsurdnom ili nemogućom, kao prvo stoga što se u radnju upliću fantastični pseudo-mitološki likovi pod čijim utjecajem djeluju ne-fantastični (bjesovi, silno Sunce, Bagan, Svarožić, Stribor itd.), a zatim i stoga što je realistično načelo psihološkog funkcioniranja lika zamijenila alegorijskom kršćanskom idejom na kojoj počiva fantastična „davnina“.*⁸⁹

Autorka tvrdí, že ze slovanské mytologie převzala pouze jména postav a ostatní je už výtvorem její bohaté fantazie. Již zmíněné objasnění významu jednotlivých jmen v závěru knihy má čtenáři ukázat propojení se slovanskou mytologií či národní pohádkou. Dubravka Zimová postavy *Pohádek z dávných dob* označuje termínem pseudo-mytologické postavy a mytologické motivy jako pseudo-mytologii. Důvodem je to, že se jedná o mytologii, zkonstruovanou na základě slovanské mytologie, ústní lidové slovesnosti a autorčina tvůrčího přístupu, kdy nelze ztotožnit pohádkové postavy se stejnojmennými postavami ze slovanské mytologie.⁹⁰ Čím se tedy postavy z pohádek, které tak mistrně stvořila Ivana Brlićová-Mažuranićová, liší od toho, co je nám dnes známo z mytologie Slovanů? To si ukážeme na vybraných postavách z některých pohádek.

---

⁸⁶ Tamtéž, s. 243.

⁸⁷ Tamtéž, s. 241–242.

⁸⁸ ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001, s. 113.

⁸⁹ Tamtéž, s. 117.

⁹⁰ Tamtéž, s. 111.

- **Kako je Potjeh tražio istinu (Jak Obrad hledal pravdu)**

Bůh *Svarožić (Svarožic)*, jehož bratři *Potjeh (Obrad)*, *Marun* a *Ljutiša (Hněvoš)* na cestě ke včelím úlům v temném lese vzývají, aby už vyzvedl slunce na oblohu, je v autorčině podání krásný mladík se zlatými vlasy, který ztělesňuje sluneční světlo. Podle poznatků o slovanské mytologii, jak je uvádí Franjo Ledić v knize *Mitologija Slavena*,⁹¹ byl Svarožić jedním ze dvou synů hlavního boha slovanského panteonu Svaroga, stvořitele světa. Ztělesňoval boha Ohně. Druhým synem pak byl Dažbog, bůh Slunce. Autoři *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*⁹² soudí, že se v případě Svarožíce mohlo jednat o stejného boha jako byl Dažbog, pouze s převrstveným jménem,⁹³ v obou případech však šlo o Svarogova syna.

Vladaře všech zlých sil nazývali prý staří Slované v některých oblastech *Bjesomarem (Běsomar)*. Pohádkový Bjesomar je vládcem všech lesních běsů, a to vládce tvrdý, neúprosný a zlomyslný. Velmi jej dráždí dým z posvátného ohně, který udržuje spravedlivý stařec Vjest. Autorka tento motiv mohla převzít z tradice udržování posvátného ohně u sochy boha Peruna, který strážce pod ztrátou hrdla nesměl nikdy nechat vyhasnout.⁹⁴ V případě starce Vjesta se však jedná o službu dobrovolnou, vykonávanou s úctou.

V pohádce stojí proti sobě dva bohové – Svarožić a Bjesomar, kteří jsou svými vlastnostmi a chováním v naprostém protikladu, což může poukazovat na dualistické představy o slovanském náboženství. Protiklad Svarožić – Bjesomar však ve slovanské mytologii nenajdeme, spíše se v tomto smyslu diskutuje o polaritě božstev Bjelbog a Crnobog.⁹⁵

Běsové jsou v pohádkovém podání I. Brlićové-Mažuranićové tvorové *sitni, nakazni, guravi, mrljavi, razroki i svakojaki*,⁹⁶ *crveni kao crvendaći, zeleni kao zelembaći, rutavi kao janje, golišavi kao žabe, rogati kao puž, šušati kao miš (s. 52)*, také hluční a líní. K ničemu se nehodí a tráví veškerý svůj čas vzájemnými spory a hádkami. Pokud se však dostanou

---

⁹¹ LEDIĆ, Franjo: *Mitologija Slavena*. Zagreb 1969.

⁹² PROFANTOVÁ, Nad'a – PROFANT, Martin: *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha 2000.

⁹³ Tamtéž, s. 214.

⁹⁴ O této skutečnosti hovoří Magdalena Beranová v pojednání o Perunově svatyni. In: BERANOVÁ, Magdalena: *Slované*. Praha 1988, s. 220.

⁹⁵ Označení *Bjelbog* se sice vyskytuje v místních názvech, ovšem jako jméno boha není nikde doloženo. Přesto se z polaritě těchto dvou božstev odvozuje představa o dualistickém náboženství Slovanů. Zdeněk Váňa k tomu ještě dodává, že se mohlo jednat o pojmy dodatečně ovlivněné křesťanskými misemi s antitezí Boha a ďábla (s. 96). Autoři *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů* též uznávají existenci slovanského dualismu, ovšem ne v té podobě, v jaké byl tento pojem ustaven v dějinách náboženství (jako protikladnost principů, rozdělení na dobro a zlo), nýbrž jako *přítomnost dvou navzájem nestvořených a neredukovatelných božských mocností, které společně, ať už ve vzájemném sporu či spolupráci, stvořily svět a člověka a společně se účastní správy veškerenstva, rozděleného zřejmě do dvou respektovaných sfér (s. 67)*.

⁹⁶ BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana: *Izabrana djela*. Zagreb 1997, s. 47. Všechny další citáty jsou z tohoto vydání.

do neštěstí, zachovají se naprosto opačně. *A ne bijaše nigdje složnijeg naroda ni vjernijih drugova u nevolji negoli bijahu bjesovi* (s. 57). Člověku mohou uškodit pouze v případě, že je přijme k sobě. Poté ho ale rychle vedou k morální zkáze. Bytosti běsů můžeme zařadit do oblasti démonolatrie, kultu přírodních duchů, bytostí nižšího řádu. Běs bylo jedno z pojmenování démonů, které původně znamenalo přírodní božstvo a ducha vůbec. Pod vlivem křesťanské literatury se však později význam změnil v označení ďábla či zloducha. V podobném duchu využila postavy běsů i autorka.

- **Šuma Striborova (Les Striborův)**

Skřítkové hospodářičkové (Domaći, Domovije) jsou podle vysvětlení autorky malí domácí duchové ohniště, kteří dokážou natropit mnoho škody, ale mohou činit i dobro. V pohádce jsou charakterizováni jako *mužiči od jedva po lakta. Na njima kožusi, kapice i opančiči crveni kao plamenovi, kosa i brada sivi kao pepeo, a oči žarke kao živi ugljen* (s. 97). Tito domácí duchové byli ochránci příbytku a domácího krbu a i přes své sklony k rozpustilosti duchové dobří. Patříčné úcty se jim dostávalo už proto, že se domácí život starých Slovanů odehrával převážně kolem ohniště. Skřítka jménem *Malik Tintilinić (Malik Tintilínek)* autorka líčí jako jednoho z nejživějších skřítků hospodářičků. M. Boškovićová-Stulliová toto tvrzení vyvrací, když říká, že si autorka toto jméno vymyslela na základě znalosti vyprávění *o maliku i o tintilimu. Sitan je dječacić u crvenoj odjeći i crvenoj kapici, nestašan, rado se šali i rado pleše, svome gospodaru donosi blagostanje*.⁹⁷ Tím také upozorňuje na nepřesnosti, kterých se autorka v závěrečných vysvětlivkách dopustila.

Dalším ze skřítků hospodářičků je *Bagan* (existovalo totiž více variant těchto domácích duchů). Ten se vyskytuje v pohádce o Jagorovi. Podle ruského národního podání hlídá Bagan rohatý dobytek, je třeba mu ve stáji připravit zvláštní malou ohrádku, kam se nastěhuje, a on pak přináší svému pánu štěstí a bohatství. Autorka ho charakterizuje takto: *Malen kao palac, na nožicama mu konjska kopitašca, na čovječjoj glavici volovski roščiči* (s. 170).

Postava *Stribora*, lesního stařešiny, který sídlí v dubu v začarovaném lese, není v závěru knihy vůbec uvedena. Inspiraci pro ni však autorka mohla nalézt také ve slovanské mytologii. I staří Slované znali totiž vládce lesa – tím byl ruský *lešij* (či *lesovik*), obdoba starořeckého Pana. V představách Slovanů to byl chlupy porostlý mužik se zelenými vlasy a

---

⁹⁷ BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: „Priče iz davnine“ i usmena književnost. In: BOŠKOVIĆ-STULLI, M.: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*. Zagreb 1975, s. 235.

vousy, s drápy místo nehtů. M. Boškovičová-Stulliová vidí paralelu ve Stribogovi.⁹⁸ Ten ale u východních Slovanů představoval boha nebeské atmosféry, ve *Slově o pluku Igorově* byl personifikací větru (v sousloví „vnuci Stribogovi“). Podle jiných výkladů to byl Otec-Bůh (staroruské slovo „stryj“ ve významu „bratr otce“ či „otcovský“), pak se jednalo o stálý přívlastek hlavního boha.⁹⁹

- **Jagor**

Slovo *polednice* (*Poludnica*) je odvozeno od slova poledne (*podne, poludne*) a Ivana Brlićová-Mažuranićová píše, že podle vyprávění Srbů a Lužických Srbů jakási stará žena žije v kopřivách a straší malé děti, aby nepřelézaly ploty. V pohádce o Jagorovi je bába Polednice vyobrazena podobně – je to šeredná stařena, která v pravé poledne vychází ze své sluje, číhá na kořist, kterou šlehně kopřivou, tak ji zneškodní a odnese do své sluje.

Polednice patří ve slovanské mytologii k bytostem, které mají vztah k rytmu času, neboť se objevují vždy jen v určitou dobu dne. Právě polední (a půlnoční) doba jsou považovány obecně za čas duchů. *Proto polednice, poludnica, południowka, przezpolnica, przypolnica, v Evropě obecně rozšířený daemon meridianus, známá západním i východním Slovanům – na Balkáně plnily její funkci patrně samovily – chrání posvátnost polední hodiny, kdy slunce vystupuje na svůj nebeský vrchol a začíná se sklánět k obzoru.*¹⁰⁰ Polednice má podle oblastí různé funkce – vyhání například lidi z polí, a pokud někoho zastihne při práci, trýzní ho otázkami, popř. ho nutí mluvit nepřetržitě celou hodinu, jinak hrozí useknutí hlavy apod. Jindy se zase přibližuje k lidským obydlím a krade děti. Lze tedy říci, že se I. Brlićová-Mažuranićová přidržela charakteristiky této postavy. Provázanost dalších motivů v *Jagorovi* s národním vyprávěním o polednici (například popis sluje, v níž bydlí) dokazuje i M. Boškovičová-Stulliová.¹⁰¹

Z uvedených příkladů vyplývá, že autorka měla pravdu, když tvrdila, že v mytologii nenajdeme takové příběhy, jak je stvořila její fantazie, na druhou stranu však nebylo zcela pravdivé její tvrzení, že z mytologie převzala pouze jména postav. Některá jména autorka skutečně využila pouze jako vnější podnět, který pak zpracovala podle svého záměru (například název strašných Kitěžských hor pochází z ruského podání, přičemž se nejedná o

---

⁹⁸ Tamtéž, s. 233.

⁹⁹ PROFANTOVÁ, N. – PROFANT, M.: *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha 2000, s. 209–210.

¹⁰⁰ VÁŇA, Zdeněk: *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha 1990, s. 125.

¹⁰¹ BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: „Priče iz davnine“ i usmena književnost. In: BOŠKOVIĆ-STULLI, M.: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*. Zagreb 1975, s. 234–235.

hory, nýbrž o město).¹⁰² Pak se zde ale objevují motivy, které jsou s mytologií provázané více, a to například bába Polednice či bůh Svarožić, který – ať už byl bohem Slunce, Ohně nebo obojího – v pohádce z této mytologické charakteristiky vychází. Mnohé postavy pocházejí z Afanasjevových pohádek. Také další prvky *Pohádek z dávných dob* byly ovlivněny ruskou pohádkou.¹⁰³

---

¹⁰² Tamtéž, s. 236.

¹⁰³ Tímto faktem se podrobněji zabývá M. Boškovičová-Stulliová v již zmíněném článku. In: Tamtéž.

3.4 Pan Miroslava Krleži¹⁰⁴

Epicko-lyrická poema *Pan* vyšla roku 1917. V té době už bylo období moderny skončeno a do charvátské literatury začal pronikat nový směr – expresionismus. Nadšení mytologií z literární tvorby vyprchalo a nebylo již aktuální, ačkoli ještě roku 1916 vyšla pohádková kniha Ivany Brlićové-Mažuranićové *Priče iz davnine*, která čerpala z novoromantických tendencí a byla inspirovaná slovanskou mytologií. Stejně tak je zřejmé, že i první tvorba Miroslava Krleži byla ovlivněná modernou. *Modernistická je celá skvostná, bohatá, idealisovaná barevnost a symboličnost, do které obléká svoji první lyriku. Modernistická je radost ze života, z jara, z triumfující krásy. Modernistická je pohanská antika jeho filosofie jako protiklad křesťanství.*¹⁰⁵ *Pan* byl svým optimismem a vizí vítězství světla spíše výjimkou, a to proto, že vznikl v době války. Tehdy se totiž jako reakce na krizi, kterou válka vyvolala, začal v literatuře projevovat stále větší měrou expresionismus. Také jeho prvky lze v Krležově tvorbě této doby nalézt.

Dragutin Prohaska předpokládá, že Krleža byl při psaní *Pana* ovlivněn Nazorem, Vojnovićem a jinými modernisty, ačkoli jeho poezie vykazovala mnohé odlišnosti od tvorby těchto starších autorů. *Jeho ironisování (...) zapadalo do futuristické negace všeho historického a Nietzscheovy filosofie nadčlověka.*¹⁰⁶ O tomto vlivu hovoří i Zoran Kravar,¹⁰⁷ který se snaží ukázat spojnice mezi *Panem* a Nietzscheovým dílem. *U stručnoj literaturi već je uočeno da Pan mnogo duguje Nietzscheovoj filozofiji.*¹⁰⁸ Dále poznamenává, že porovnání mezi nimi dodnes není dodnes zcela vyčerpáno, protože styčných bodů existuje příliš mnoho. *Jedan od mogućih kratkih spojeva svakako je motiv antičkoga poganstva koji se površno*

¹⁰⁴ Miroslav Krleža se narodil 7. července 1893 v Záhřebu. Jeho literární dílo je velmi bohaté a mnohostranné – psal básně, dramata, povídky, eseje, kritiky, polemiky, publicistické tety aj. Svým dílem působil na mnoho generací literátů a stal se nejvýznamnějším charvátským spisovatelem 20. století. První básnická díla *Pan* a *Tri simfonije* vydal Krleža během války, roku 1917, a psal je s nadějí, že je někdo zhudební (Wierzbicki, Jan: *Miroslav Krleža*. Warszawa 1975, s. 61). V té době je v Charvátsku datován počátek expresionismu, směru, jímž byl i Krleža ve své literární tvorbě ovlivněn. Svůj mimořádný talent projevili také v řadě dramát – *Vučjak* (1923), *U agoniji* (1928), *Gospoda Glembajevi* (1928), *Leda* (1931), novel – *Hrvatski bog Mars* (1922), *Hiľjadu i jedna smrt* (1933), románů – *Povratak Filipa Latinovicza* (1932), *Na rubu pameti* (1938), *Banket u Blitvi* (1939). Mimo to vydal také básnické sbírky *Balade Petrice Kerempuha* (1936) či *Pjesme u tmíni* (1937), sborníky esejů *Eseji* (1932), *Evropa danas* (1935), *Knjiga studija i putopisa* (1939), atd. Vydával také levicově orientované časopisy *Plamen* (1919), *Književna republika* (1923–1927), *Danas* (1934) a *Pečat* (1939–1940). Od roku 1950 byl ředitelem Encyklopedického ústavu a redigoval Encyklopedii Jugoslávie. Miroslav Krleža zemřel 29. prosince 1981.

¹⁰⁵ PROHASKA, Dragutin: *Srbskocharvátská literatura po válce. Poválečná lyrika*. SP 19, 1927, s. 342.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. 342.

¹⁰⁷ Zoran Kravar (1948) je od roku 1984 profesorem na Filozofické univerzitě v Záhřebu v oboru literární komparatistika.

¹⁰⁸ KRAVAR, Zoran: *Književni protusvjetovi* [online]. 22.2.2002 [cit. 26. dubna 2007]. Dostupné z: <<http://www.vjesnik.hr/pdf/2002%5C02%5C22%5C16A16.PDF>>.

*dodiruje s nekim idejama Rođenja tragedije. (...) Nadalje, čitav Panov zaplet, sa suprotnošću dvaju svjetonazora u središtu, može se lagano smjestiti u opseg Nietzscheove opreke: „Dioniz protiv Raspetoga“ (Ecce homo). U ovisnosti, međutim, o Nietzscheu ostaje Pan i utoliko što se u njemu klin izbija klinom, tj. što se kršćanski mit pobija drugim mitovima.*¹⁰⁹

Krleža zvolil námět z antické mytologie, kde Pan ztělesňuje venkovského boha stád a lesů, uctívaného zejména pastýři a lovci. Tuto postavu Krleža vybral zřejmě proto, že Pan *predstavlja bezbrigu i radost, jer inkarnira vedrine i prozračnosti, zdravlje i veselje; Pan nosi i sadrži u sebi izvesne čistote i dobrote, nezavidnosti i poštenje.*¹¹⁰

Ke zobrazení střetu dvou světových názorů – křesťanství a pohanství – Krleža využil řeckou mytologii. *Pan* je apoteózou radostného, pohanského pohledu na život. Do protikladu k této vizi staví Krleža křesťanství, proti němuž se staví zcela kriticky. V *Panovi* vyjadřuje jednoznačný protikřesťanský postoj. Jeho raná tvorba totiž vychází z Nietzscheovy polemiky s křesťanstvím.¹¹¹ Nietzscheovy myšlenky byly pro Krlezu silným zdrojem inspirace, stejně jako i pro mnohé další autory moderny.

Tode Čolak vidí v *Panovi* mj. obraz války, její bezvýchodnosti, nesmyslnosti. Tento prvek podle něj zastupuje církev. Touha po životě a jeho krásách je pak zastoupena Panem samotným.¹¹² Podle D. Prohasky si Krleža vybral konfrontaci ideových systémů kvůli tomu, že se nemohl *vrhnouti proti státu a politickému systému.*¹¹³ Boj mezi Panem a Bohem, světlem a tmou je jedním ze znaků expresionizmu. Zejména ve výtvarném umění se totiž využíval protiklad světla a stínu. Stejně tak se u některých autorů projevovala záliba v přírodě, což platí i pro Krlezu. *Za Krležino umjetničko stvaranje vrlo je karakteristična ona njegova poezija o prirodi i o mrtvim stvarima. Kod Krleže ta poezija ne znači bježanje ispred naše stvarnosti, nego zauzimanje stava prema njoj i protiv nje, odlučnog, borbenog stava. Kod njega se i priroda i mrtve stvari pretvaraju u moćne saveznike njegove umjetnosti u borbi protiv teškog stanja stvarnosti.*¹¹⁴ Krleža v *Panovi* totiž opěvuje okolí Záhřebu s vinohrady. *To je čitava poganska Grčka koja slavi berbu života i djeluje tako te bijela kapelica i njezini sveci nestaju u snažnom finalu dionizijske radosti.*¹¹⁵

---

¹⁰⁹ Tamtéž.

¹¹⁰ ČOLAK, Tode: *Lirika Miroslava Krleže (1914–1919)*. Beograd 1974, s. 34–35.

¹¹¹ WIERZBICKI, Jan: *Miroslav Krleža*. Warszawa 1975, s. 68.

¹¹² ČOLAK, Tode: *Lirika Miroslava Krleže (1914–1919)*. Beograd 1974, s. 41.

¹¹³ PROHASKA, Dragutin: *Srbskocharvátská literatura po válce*. Poválečná lyrika. Slovanský Přehled 19, 1927, s. 343.

¹¹⁴ BOGDANOV, Vaso: *O Krležinu umjetničkom stvaranju*. In: MIROSLAV KRLEŽA. *Zbornik o Miroslavu Krleži*. Zagreb 1963, s. 146.

¹¹⁵ POLANŠČAK, Antun: *O Miroslavu Krleži*. In: Tamtéž, s. 302.

Důvodů, proč Krleža zvolil řeckou mytologii a v ní postavu boha Pana, je více. Jednak byl ovlivněn Nietzschem a jeho myšlenkami, jednak se stavěl do opozice proti křesťanství a zdůrazňoval radostné pohanské prožívání života, jehož byl řecký Pan ztělesněním. Poema *Pan* (a také poema *Tri simfonije*) byla přijata jako výzva k osvobození od náboženství a tyranie.¹¹⁶

Milan Ogrizović¹¹⁷ o díle napsal: *Pan nije knjiga. To je simfonija i slika ujedno. Krleža je, naime, i muzičar i slikar u isto vrijeme.*¹¹⁸ Podle Šime Vučetiće¹¹⁹ Krleža rozvil a zhudebnil motiv boje proti církvi a fideizmu, který se v charvátském prostředí objevil na počátku století.¹²⁰ Svůj cit pro hudbu Krleža projevil užitím hudebních nástrojů – varhan a syringy, jejichž hra se stává prostředkem konfrontace mezi křesťanstvím a pohanstvím, motiv, který podle Zorana Kravara upozorňuje na pěvecko-recitační soutěže v Theokritových či Vergiliových idylách.¹²¹ Navíc psal poemu zřejmě s nadějí, že ji někdo zhudební.¹²²

Pana zastihneme jednoho slunného podzimního odpoledne ve smutném rozpoložení. Postupně se jeho nálada mění. Zarmoucený Pan se rozveseluje, a to poté, co se ze zvědavosti vmísí do kostela mezi věřící. *Njegova radoznalost u susretu s crkvom, svetinom i glasom sveštenika što „pri oltaru pjeva“ izaziva sećanje na Rim, na jedan daleki Rim koji mu se nudio nekada himnama „sunčanih orgija“ što su nestale i zamukle bespovratno i koje su zamenile „sada tužne, crne pjesme“ što guše, ubijaju, dave, što su ukleto opsele vernike, sputale ih i vode bezizlazu.*¹²³ V kostele dojde ke střetu *između prirode i tradicije, životnog instinkta i glasa savjesti.*¹²⁴ Konfrontace probíhá mezi dvěma skupinami, z nichž první zastupuje Pan, syringa a podzimní krajina a druhou církev, kostel, varhany. Pan bojuje o věřící, v polemice s kostelními varhanami je stále odvažnější, veselejší a nakonec vítězí. V průběhu „boje“ si můžeme povšimnout další Panovy vlastnosti, jež mu podle řecké mytologie připadala, neboť představoval také *silu a plodnost přírody se silným sexuálníím prvem.*¹²⁵ To Krleža využil, když Panovou písní v mladých mužích vzbudí erotické představy, a ti proto místo sledování bohoslužby pozorují dívky chtivými pohledy. Pan vůbec

¹¹⁶ DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001, s. 320.

¹¹⁷ Milan Ogrizović (1877–1923), charvátský básník, dramatik, prozaik, divadelní kritik. Ve střetu tzv. starých a mladých se postavil na stranu moderny. Zdramatizoval např. Mažuranićův epos *Smrt Smail-age Čengića*.

¹¹⁸ OGRIZOVIĆ, Milan: *Krležina lirika*. In: Tamtéž, s. 23.

¹¹⁹ Šime Vučetić (1909–1987), charvátský básník, esejista a kritik.

¹²⁰ VUČETIĆ, Šime: *Krležino književno djelo*. Zagreb 1983, s. 24.

¹²¹ KRAVAR, Zoran: *Književni protusvjetovi* [online]. 22.2.2002 [cit. 26. dubna 2007]. Dostupné z: <<http://www.vjesnik.hr/pdf/2002%5C02%5C22%5C16A16.PDF>>.

¹²² WIERZBICKI, Jan: *Miroslav Krleža*. Warszawa 1975, s. 61.

¹²³ ČOLAK, Tode: *Lirika Miroslava Krleže (1914–1919)*. Beograd 1974, s. 34.

¹²⁴ OGRIZOVIĆ, Milan: *Krležina lirika*. In: MIROSLAV KRLEŽA. *Zbornik o Miroslavu Krleži*. Zagreb 1963, s. 27.

¹²⁵ NEŠKUDLA, Bořek: *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha 2003, s. 173.

nechápe ponurou náladu v kostele, kterou Krleža vykreslil bez jakéhokoli záblesku světla či radosti. *O zašto se ovdje ne ljubi, ne smije, o zašto se ovdje nariče i moli?*¹²⁶

I další mytologické vlastnosti boha Pana postupně vycházejí najevo. Byl totiž také bohem světla a toto světlo nakonec zvítězí nad tmou. *Pan, ki zmaguje nad Bogom, je Krleža sam v svoji mladostni razkipelosti, v svojem paganizmu, ki obožuje čisto Prirodu bolj nego človeka in Misel.*¹²⁷

Naopak někteří kritikové (jako například Mate Ujević) Krležovi vyčítali jeho protikřesťanské postoje, které jsou charakteristické pro jeho tvorbu všeobecně. Krležův *Pan* je jedno z prvních děl, v nichž je toto stanovisko patrné. Ujević doslovně říká: *Kad se u svojim pjesmama dotiče vjere, piše neukusne i neozbiljne blasfemije (...) po uzoru ruskih boljševika.*¹²⁸ I když uznává, že v Krležovi válka vyvolala touhu po zlepšení vztahů mezi lidmi, staví se zcela kriticky ke Krležově chápání křesťanství. Krleža je podle něj zaujatý proti víře, bez jakéhokoli objektivního hodnocení.¹²⁹ I přes dílčí negativní hodnocení však *Pan* svým optimistickým obsahem ve válečném období vynikal a povzbuzoval k životu.

---

¹²⁶ KRLEŽA, Miroslav: *Pan*. s. 44.

¹²⁷ BORKO, Božidar: *Pan Miroslava Krleže*. In: MIROSLAV KRLEŽA. *Zbornik o Miroslavu Krleži*. Zagreb 1963, s. 113.

¹²⁸ UJEVIĆ, Mate: *Hrvatska književnost*. Zagreb 1932, s. 183.

¹²⁹ Tamtéž, s. 183.

Shrnutí

Cílem této práce bylo sledovat mytologickou stopu v dílech některých autorů charvátského modernismu. Mytologie byla na přelomu 19. a 20. století oblíbeným tématem, a proto po něm sáhli také charvátští autoři, mezi nimi Vladimír Nazor, Vladimír Vidrić, Ivana Brlićová-Mažuranićová a Miroslav Krleža. Každý z těchto autorů se daného tématu zhostil svým způsobem.

Považovali jsme za zajímavé sledovat, kteří charvátští autoři se v době moderny mytologie chopili, aby ji zpracovali ve svém díle, a jakým způsobem tak učinili. Zajímavé je dané téma zejména proto, že se objevilo u dosti rozdílných autorů, z nichž každý zvolil odlišný způsob jeho zpracování. Mytologie se totiž objevila na přelomu století jako součást novoromantismu, jednoho ze směrů moderny. Ten sice navazoval na romantismus, zpracovávající s oblibou mytologická témata, ale přistupoval k nim jiným způsobem.

Vladimír Nazor čerpal inspiraci pro svá díla ze slovanského dávnověku (*Slavenske legende a Živana*) z více zdrojů. Tím nejdůležitějším bylo dílo charvátského historika Natka Nodila. Nešlo však o žádné kopírování již zpracované látky. Nazor sice nezasahoval do základní charakteristiky, funkcí a struktur slovanského mytologického materiálu, nýbrž ponechal ho v původní podobě, přesto však využil mytologii po svém. V básních vytvořil vlastní příběh, kterým chtěl povzbudit, burcovat charvátský národ z letargie, a do něj zasadil postavy bohů či bájných hrdinů. Jejich ústy pak mohl promlouvat k národu. Nazor tak svým dílem obohatil nejen krásnou literaturu, ale také mytologii. Ačkoli byl na poli odborného mytologického zkoumání neznalý, a tudíž bylo jeho dílo kritizováno, přesto svým příspěvkem mohl podnítit hlubší zájem o danou oblast, která v té době (a do dnešních dnů) byla málo probádaná, a to nebylo málo. Přestože se *Slavenske legende a Živana* nestaly inspirací pro širokou vrstvu charvátských autorů a Nazor sám později přešel k látkám z mytologie řecké, stal se zřejmě impulzem pro Ivanu Brlićovou-Mažuranićovou a její *Priče iz davnine*. Jeho další díla se soustředila na látky z mytologie řecké.

Vladimiru Vidrićovi mytologie posloužila k vyjádření určité atmosféry, vyvolání obrazu z určitého prostředí. I on sice vycházel ze znalosti mytologie, tentokrát zejména řecké, avšak ve svých krátkých básních nezpracovával příběhy, jak to činil Nazor. Ovlivněn malířstvím, vyvolával před čtenáři barvitě obrazy scén z různých prostředí – antického Řecka, Říma či slovanského panteonu. Díky tomu mohl reagovat na řadu problémů své doby, ale také zobrazit vlastní zkušenosti a zklamání, neboť řada básní má autobiografické rysy.

Ivana Brlicová-Mažuranićová zpracovala podle slovanské mytologie vlastní originální příběhy. Její tvrzení, že ze slovanské mytologie převzala pouze jména postav, není zcela přesné. *Pohádky z dávných dob*, ačkoli byly za některá autorčina nesprávná vysvětlení mytologických prvků kritizovány, jsou přesto hodnotným dílem. Ke slovanské mytologii však autorka očividně přistupovala zcela jinak než Vladimír Názor, neboť funkce či vlastnosti mnohých postav, jevů či míst známých z mytologie, národních pověstí či pohádek změnila podle vlastního autorského záměru, takže z nich zbylo málo nebo vůbec nic. Vytvořila tak příběhy, postavy i prostředí, která nikde ve slovanské mytologii nenajdeme.

Miroslav Krleža byl při vzniku *Pana* zřejmě ovlivněn některými tendencemi moderny a jejími autory, ale také nastupujícím expresionismem, jenž je v díle zastoupen především bojem protikladů – bojem mezi křesťanstvím a pohanstvím, světlem a tmou. Výrazně na něj působilo také dílo filozofa Friedricha Nietzscheho, které ovlivnilo mnoho modernistů. Krleža zobrazil postavu boha Pana v duchu řecké mytologie, avšak dal ji do protikladu ke křesťanskému Bohu. Vzhledem k tomu, že Panovo jméno v řečtině znamená také „vše“ a domněnky o univerzálním bohu byly někdy vztaženy na něj, mohl Krleža pociťovat boj, který se mezi nimi odehrává, jako vyrovnaný.

Charvátští autoři – jak už bylo zmíněno – zpracovali mytologické téma ve svých dílech odlišným způsobem. Zatímco Vladimír Názor vytvářel příběhy na základě znalosti mytologie, aniž by měnil její struktury, Ivana Brlicová-Mažuranićová ji přetvářela vlastním způsobem. Zatímco se I. Brlicová-Mažuranićová ve svých pohádkách přiklání ke křesťanským principům, Miroslav Krleža dává přednost radostnému pohanskému prožívání života. Vladimír Vidrić jde podobným směrem jako Krleža, s Krležovým *Panem* spojují mnohé jeho básně rozjařené tóny. Mimo shody však existují i rozdíly v přístupu jednotlivých autorů. Vladimír Názor a Vladimír Vidrić tvořili odlišný typ poesie. Oba sice ve svých básních reagovali na problémy své doby, avšak u Vidriće mnohdy převládly autobiografické tóny, kdežto Názor věnoval pozornost především problémům národa či Slovanstva všeobecně. Na rozdíl od něj se Krležův *Pan* národní tematikou nezabývá.

Resumé

Cilj ovog rada je pratiti mitološki trag u djelima nekih pisaca hrvatskog modernizma. Mitologija je, naime, na prijelazu stoljeća bila veoma popularna, pa su je zato kao temu koristili i hrvatski književnici, između ostalih Vladimir Nazor, Vladimir Vidrić, Ivana Brlić-Mažuranić i Miroslav Krleža.

Bilo je praćeno kako su to učinili pisci koji su preradili mitologiju u svojem djelu. Ova tema je interesantna uglavnom zbog toga da ju srećemo kod različitih književnika i da je svatko izabrao drugačiji način obrade. Mitologija se na prijelazu stoljeća pojavila kao dio novoromantizma, smjera moderne koji se, doduše, nadovezao na romantičarsku omiljenost mitolojskih tema, ali ih je promatrao na drugi način.

Vladimir Nazor je za svoja prva djela iz daleke slavenske prošlosti (*Slavenske legende* i *Živana*) imao više izvora. Najvažniji izvor bilo je djelo hrvatskog povjesničara Natka Nodila. Iako je Nazor iskoristio osnovne karakteristike, funkcije i strukture slavenske mitološke građe i nije ju izmjenjivao, kao kasnije Ivana Brlić-Mažuranić, ipak je mitologiju upotrijebio na svoj način. U svoje pjesme smjestio je slavenske bogove ili junake te tako stvorio vlastiti događaj pomoću kojega je želio potaknuti odnosno probuditi hrvatski narod iz letargije. Posredstvom pjesama mogao je govoriti hrvatskomu narodu. Nazor je tako svojim djelom obogatio ne samo lijepu književnost, već također mitologiju. Premda je pisao o mitološkim temama i nije bio stručnjak (stoga je bio kritiziran), mogao je svojim djelom pobuditi dublji interes za ovo područje, što nije zanemarivo. Ni njegove *Slavenske legende*, ni *Živana* nisu postale inspiracija za široko polje hrvatskih književnika (Nazor je poslije prešao na druge teme, na primjer grčku mitologiju), ali su ipak vjerojatno bile impuls za Ivanu Brlić-Mažuranić i njezine *Priče iz davnine*.

Vladimir Vidrić mitologijom se služio za opis određene atmosfere ili slike neke sredine. I on je doduše poznao mitologiju, ovaj put uglavnom grčku, ali na njezinoj osnovi nije izmišljao nikakve događaje kako je to činio Nazor. Bio je pod utjecajem slikarstva i poput slike je pred čitateljem izazivao šarene prikaze najrazličitijih sredina – antičke Grčke, antičkoga Rima ili slavenskog panteona. Zahvaljujući tome mogao je reagirati na niz problema svog vremena, prikazati vlastita iskustva i razočaranja jer puno pjesama ima autobiografske crte.

Ivana Brlić-Mažuranić je na temelju slavenske mitologije napisala vlastite originalne priče. Njezina tvrdnja da je iz slavenske mitologije preuzela samo imena likova, doduše, nije točna, što ne smanjuje vrijednost njezinih *Priča*. Slavensku mitologiju je očigledno preradila

sasvim drugačije od Vladimira Nazora jer je funkcije mnogih likova, pojava ili mjesta poznatih iz mitologije, narodnih priča ili bajki izmijenila prema vlastitoj autorskoj namjeri, tako da je od izvornih poticaja ostalo malo ili skoro ništa. Nastajale su priče, likovi i sredine koje tako obrađene nećemo pronaći nigdje u slavenskoj mitologiji .

Miroslav Krleža je, očito, tijekom pisanja *Pana* bio naročito pod utjecajem moderne i modernističkih pisaca, ali također ekspresionizma koji se baš tada pojavljivao, a koji je u *Panu* zastupljen uglavnom borbom opreka – borbom između paganizma i kršćanstva, svjetla i tame. Na Krležu je neobično utjecalo djelo Friedricha Nietzschea koje je djelovalo i na mnogo modernista. Krleža je prikazao lik boga Pana u duhu grčke mitologije i postavio ga je kao suprotnost kršćanskomu Bogu. Ime Pana u grčkoj mitologiji znači također „sve“, tako da su se pretpostavke o univerzalnom Bogu ponekad odnosile i na njega. Krleži je poslužio kao predstavnik paganizma, smjera, kojemu se obraća. U *Panu* je vidljivo pokazao svoj stav prema kršćanstvu koji prati i njegova kasnija djela.

Hrvatski su pisci – kao što smo već spomenuli – u svojim djelima na različit način obradili mitološke teme. Dok je Vladimir Nazor pisao događaje na temelju znanja mitologije, a da nije mijenjao njezine strukture, Ivana Brlić-Mažuranić ju je pretvarala u originalne priče. Dok je ona pratila kršćansko stajalište, Miroslav Krleža je izrazio pagansko doživljavanje života. Vladimir Vidrić slijedio je sličan put kao Krleža, s Krležinim *Panom* ga vežu upravo neobuzdani tonovi nekih njegovih pjesama. Osim sličnosti postoje i razlike među pojedinim autorima. V. Nazor i V. Vidrić stvarali su različit tip poezije. Obojica su u svojim pjesmama reagirali na probleme svoga vremena, ali su kod Vidrića često dominirali autobiografski tonovi, dok je Nazor pozornost obraćao prije svega na probleme naroda ili Slavena općenito. Krležin Pan se nacionalnom problematikom nije bavio, više se od nje odvrćao.

Seznam použité literatury

Primární literatura

- BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana: *Izabrana djela*. Zagreb 1997.
- BRLIĆ-MAŽURANIĆ, Ivana: *Priče iz davnine. Čudnovate zgođe šegrta Hlapića*. Vinkovci 1997.
- BRLIĆOVÁ-MAŽURANIĆOVÁ, Ivana: *Pohádky z dávných dob*. Praha 1979. (Přeložila Irena Wenigová)
- KRLEŽA, Miroslav: *Pan*. Zagreb 1947.
- NAZOR, Vladimir: *Pjesme I. Slavenske legende, Pjesma o narodu hrvatskome, Živana*. Zagreb 1977.
- NAZOR, Vladimir: *Slavenske legende*. Zagreb 1930.
- VIDRIĆ, Vladimir: *Izbor pjesama*. Zagreb 2000.
- VIDRIĆ, Vladimir: *Sabrane pjesme*. Zagreb 1969.

Sekundární literatura

- AFANASJEV, Aleksandr Nikolajevič: *Ruské lidové pohádky*. Praha 1984.
- ALBERT, Hartmut: *Zur Metaphorik in den Epen Živana, Medvjed Brundo, Utva und Ahasver des kroatischen Dichters Vladimir Nazor*. München 1977.
- BALAJKA, Bohuš: *Přehledné dějiny literatury II*. Praha 1997.
- BARAC, Antun: *Jugoslavenska književnost*. Zagreb 1963.
- BARAC, Antun: *Vidrić*. Zagreb 1940.
- BEGOVIĆ, Milan: *Kritike i prikazi*. Zagreb 1943.
- BERANOVÁ, Magdalena: *Slované*. Praha 1988.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: *Pjesme, priče, fantastika*. Zagreb 1991.
- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: *Usmena književnost kao umjetnost riječi*. Zagreb 1975.
- ČOLAK, Tode: *Lirika Miroslava Krleže (1914–1919)*. Beograd 1974.
- ČOLAK, Tode: *Portreti iz novije hrvatske književnosti. Knjiga prva*. Beograd 1967.

- DONAT, Branimir: *Unutarnji rukopis*. Zagreb 1972.
- DOROVSKÝ, Ivan: *Recepte literatury jižních Slovanů u nás*. Brno. Boskovice 2004.
- DOROVSKÝ, Ivan: *Slovanské meziliterární shody a rozdíly*. Brno 2004.
- DOROVSKÝ, Ivan a kol.: *Slovník balkánských spisovatelů*. Praha 2001.
- HRVATSKA KNJIŽEVNA KRITIKA III. *Milan Marjanović*. Zagreb 1962.
- HRVATSKA KNJIŽEVNA KRITIKA IV. *Kritike A. G. Matoša*. Zagreb 1952.
- JEŽIĆ, Slavko: *Hrvatska književnost*. Zagreb 1944.
- Jihoslovenské literatury v českém prostředí. Brno 1999.
- KUDEĽKA, Viktor: *K typologickým zvláštnostem tzv. moderny v literatuře jugoslávských národů*. Československé přednášky pro VI. mezinárodní sjezd slavistů. Praha 1968.
- KVAPIL, Miroslav: *Češko-hrvatske književne veze*. Zagreb 1998.
- KVAPIL, Miroslav: *Hrvatska književnost 1895–1914. Hrvatska moderna*. Prag 1977.
- KVAPIL, Miroslav: *Malý lexikon srbské a chorvátské literatury*. Praha 1976.
- KVAPIL, Miroslav: *Pokrokové tradice česko-jugoslávských literárních vztahů*. Praha 1988.
- LEDIĆ, Franjo: *Mitologija Slavena*. Zagreb 1969.
- LEXIKON TEORIE LITERATURY A KULTURY. Brno 2006.
- MACAN, Trpimir: *Dějiny Chorvatů*. Praha 2000.
- MARAKOVIĆ, Ljubomir – BOGNER, Josip: *Rasprave i kritike*. Zagreb 1997.
- MARJANOVIĆ, Milan: *Izabrana djela*. Zagreb 1998.
- MARXOVÁ, Helma: *Svět mýtů. Mýty všech dob a národů*. Praha 2002.
- MATOŠ, Antun Gustav: *Ličnosti, problemi i pejzaži*. Zagreb 1938.
- MIROSLAV KRLEŽA. *Zbornik o Miroslavu Krleži*. Zagreb 1963.
- NAZOR, Vladimir: *Izbor pjesama I*. Zagreb 1999.
- NAZOR, Vladimir: *Medvjed Brundo*. Zagreb 1916.
- NEŠKUDLA, Bořek: *Encyklopedie řeckých bohů a mýtů*. Praha 2003.
- NIEDERLE, Lubor: *Rukověť slovanských starožitností*. Praha 1953.
- PAVELKA, Jiří – POSPÍŠIL, Ivo: *Slovník epoch, směrů, skupin a manifestů*. Brno 1993.
- PRANJIĆ, Krunoslav: *O Krležinu stilu & Koje o čem još*. Zagreb 2002.

- PROFANTOVÁ, Nad'a – PROFANT, Martin: *Encyklopedie slovanských bohů a mýtů*. Praha 2000.
- PROHASKA, Dragutin: *Pregled savremene hrvatsko-srpske književnosti*. Zagreb 1921.
- ŠESTÁK, M. a kol.: *Dějiny jihoslovanských zemí*. Praha 2001.
- ŠICEL, Miroslav: *Pregled novije hrvatske književnosti*. Zagreb 1971.
- ŠICEL, Miroslav: *Stvaraoci i razdoblja u novijoj hrvatskoj književnosti*. Zagreb 1971.
- ŠINDLÁŘOVÁ, Irena – RŮŽIČKA, Josef: *Mýty a báje starých Slovanů*. Olomouc 2003.
- UJEVIĆ, Mate: *Hrvatska književnost*. Zagreb 1932.
- USMENA KNJIŽEVNOST. *Izbor studija i ogleđa*. Zagreb 1971.
- VÁŇA, Zdeněk: *Svět slovanských bohů a démonů*. Praha 1990.
- VUČETIĆ, Šime: *Krležino književno djelo*. Zagreb 1983.
- WIERZBICKI, Jan: *Miroslav Krleža*. Warszawa 1975.
- ZIMA, Dubravka: *Ivana Brlić Mažuranić*. Zagreb 2001.

ČLÁNKY V ČASOPISECH A SBORNÍCÍCH

- CVJETIŠA, Frano: *Charvátská literatura r. 1910*. Slovanický Přehled 13, 1911, s. 416–427.
- GRABOWSKI, Tadeusz Stan.: *Nejmladší poesie chorvátská a nová kniha M. Begoviće*. Slovanický Přehled 7, 1905, s. 248–255.
- GRABOWSKI, Tadeusz Stan.: *Zástupci současné chorvátské literatury*. Slovanický Přehled 8, 1906, s. 209–212.
- LOVRIĆ, Božo: *Mrtví a živí*. Slovanický Přehled 1914–1924 (K šedesátým narozeninám Adolfa Černého), 1925, s. 338–350.
- MARIANOVIĆ, Milan: *Literatura, věda, umění. Přehled literatur slovanských za rok 1898. Chorvátská*. Slovanický Přehled 1, 1899, s. 493–499.
- MILAKOVIĆ, Josip: *Umění, věda. Přehled literatur slovanských za r. 1899. Chorvátská*. Slovanický Přehled 2, 1900, s. 386–391.
- PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská literatura posledního třicetiletí (1895–1925). Moderna*. Slovanický Přehled 17, 1925, s. 172–177.

- PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská literatura posledního třicetiletí [1895–1925]. Kritika*. Slovanský Přehled 17, 1925, s. 264–270.
- PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská literatura posledního třicetiletí [1895–1925]. Prvky modernismu – doma. Modernistická lyrika*. Slovanský Přehled 17, 1925, s. 401–415.
- PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská literatura po válce. Poválečná lyrika*. Slovanský Přehled 19, 1927, s. 342–352.
- RADIĆ, Stjepan: *Troji hnutí v Chorvatsku*. Slovanský Přehled 2, 1900, s. 261–269.
- PROHASKA, Dragutin: *Srbocharvátská moderní povídka a román 1895–1925*. Slovanský Přehled 18, 1926, s. 231–240.
- TÉRA, Michal: *Etymologické souvislosti jmen staroruských pohanských božstev*. Slavia 74, 2005, s. 1–24.

INTERNET

- BOŠKOVIĆ-STULLI, Maja: *Krleža i usmeno stvaralaštvo* [online]. Dostupné z: <http://www.matica.hr/MH_Periodika/vijenac/1999/148/html/krleza/43.htm>.
- HAVLÍKOVÁ, Lubomíra: *Lubor Niederle (1865–1944)* [online]. Dostupné z: <http://abicko.avcr.cz/bulletin_txt_show_clanek.php?Cislo=06/2004&Poradi=18>.
- HISTORICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČR [online]. Dostupné z: <<http://www.hiu.cas.cz/period-slovprehled.php>>.
- KRAVAR, Zoran: *Književni protusvjetovi* [online]. Dostupné z: <<http://www.vjesnik.hr/Pdf/2002%5C02%5C22%5C16A16.PDF>>
- NAZOROVÍ DANI. Zbornik radova (1996-2002) [online]. Dostupné z: <http://www.nazor-postira.hr/nazorovidani/Nazorovi_dani.pdf>.
- SEZNAM ENCYKLOPEDIJE [online]. Dostupné z: <<http://encyklopedie.seznam.cz/heslo/305737-nestoruv-letopis>>.
- UKRAJINISTIKA ZAGREB [online]. Dostupné z: <<http://www.ffzg.hr/slaven/ukrajinistika/pascenko.htm>>.
- UMJETNICI. BLOGSPOT [online]. Dostupné z: <<http://umjetnici.blogspot.com/>>.